

Sborník odborných příspěvků

z mezinárodního odborného semináře

„HODNOTOVÝ MANAGEMENT CHARITY“

27. 4. – 29. 4. 2011

ve Würzburgu.

Tento sborník byl vydán v rámci mezinárodního projektu Profesionální pečovatelé.
Registrační číslo projektu: CZ.1.04/5.1.01/51.00036
Projekt je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Překlad: PhDr. Eva Hrdinová

Náklad: 200 kusů

ISBN 978-80-260-1361-7

Obsah:

Úvod	4
O zvládání utrpení a doprovázení trpících za pomoci síly a moudrosti víry	5
Desatero jako základní inspirace sociální pomoci v církevních organizacích	16
Křesťansky orientovaný management ve znamení charity	42
Spirituální dimenze péče o seniory. Duchovní doprovázení pečujícího personálu pro seniory.	53
Stavební kameny duchovního doprovázení. Představení skripta Dr. Stefana Dybowského	64

Úvod

Vážené kolegyně a kolegové,
proč byl tématem semináře i tohoto sborníku právě hodnotový management charity? Především z důvodu, že tento pojem není zatím běžným v našem prostředí, zato v Německu ano.

Program semináře jsme sestavovali společně s Prof. Dr. Heinrichem Pompeyem, který se profesně celý život věnuje křesťanské sociální práci jak na vědecké úrovni, tak i v běžné praxi. Obsah semináře byl všemi účastníky vysoce hodnocený. Byla zde možnost vyslechnout si i diskutovat s několika významnými odborníky. Kromě Prof. Pompeye to byla profesorka z Katolické vysoké školy v Paderbornu Elisabeth Jünemann. Její příspěvek na téma Desatera jako základní inspirace sociální práce se v kuloárech probíral dlouho. Po přečtení tohoto příspěvku ve sborníku určitě oceníte jeho hloubku. Stejně tak i příspěvek Prof. Pompeye nás vybízí k zamyšlení nad naší prací pro druhé a pootáčí naši pozornost ke zdroji této práce. Prof. Ralf Haderlein z University of Applied Sciences Koblenz nám poskytl pro tento sborník pouze svoji prezentaci, ale vřele doporučuji její pozorné přečtení. Je zde hodně myšlenek, které si zaslouží naši pozornost a jejich přenos do naší praxe by byl určitě přínosem.

P. Theo Aperdannier, člen řádu redemptoristů působící v Hildesheimu, nám přiblížil praktické použití pracovních skript *Stavební kameny duchovního doprovázení*, které zpracoval pro CKD (Caritas Konferenz Deutschland) berlínský probošt Dr. Stefan Dybowski. Zde ve sborníku uvádíme jenom ukázkou z této publikace, ale máme ji k dispozici celou v češtině a pokud máte zájem, můžete si ji u nás objednat. Další příspěvek P. Thea je *Spirituální dimenze péče o seniory*, též zajímavá inspirace pro naši praxi.

Chtěla bych poděkovat Prof. Heinrichu Pompeyi, za jeho obětavou spolupráci a všechna doporučení, ThLic. Jakubu Doležalovi a ThLic. Michalu Umlafovi pak za pomoc při sestavení tohoto sborníku.

Závěrem vám chci popřát, aby se vám podařilo impulsy, které při čtení následujících textů načerpáte, realizovat ve vaší charitní práci.

Zdenka Kumstýřová
manažerka projektu

O zvládání utrpení a doprovázení trpících za pomoci síly a moudrosti víry

Prof. ThDr., ThLic., Dipl.-Psych. Heinrich Pompey

Universita Palackého v Olmouci, Cyrilometodějská teologická fakulta, vedoucí Katedry křesťanské sociální práce, Albert – Ludwigs Universität Freiburg

Na jedné konferenci, která se věnovala duchovním základům charitativní diakonie, byla položena následující otázka. V čem spočívá léčivé a pomáhající působení křesťanské teorie a praxe života? Tato otázka takřkajíc vrtá hlavou pracovníkům charitativních služeb a zařízení v církvi včetně dobrovolníků. Jak se mají chovat, když jako **věřící** lidé přistupují k nemocným, seniorům a postiženým s nabídkou pomoci? Když se podílejí na nejrůznějších dalších projektech a možnostech pomoci?

V tomto smyslu se pokusíme načrtnout v několika tezí duchovní aspekty životní moudrosti, která vyplývá z biblické tradice víry. Tyto aspekty se budou týkat **zakoušení bolesti u klienta** a také charitativního **doprovázení v utrpení** tak, jak je zakoušíme v praktické **pomoci**, ale i na rovině teologie.

1. Teze:

V těžké nemoci a stejně tak ve velmi obtížné sociální nebo psychické situaci **zažívá člověk sebe sama v krizi, a to v krizi celkové.**

Jeho dosavadní životní okolí a stejně tak i **psycho-sociální rovnováha** jsou narušeny. Otřesena je také **výkonnost a sebevědomí**, jakož i osobní **identita**. Člověk se pak často cítí být bezradný a neví, jak dál. S touto situací se pojí dvě otázky: * V čem spočívá síla, nutná energie, kterou nám pro zvládání utrpení nabízí víra? * A dále jakou životní moudrost nám nabízí víra pro zvládání utrpení a mezních situací? A jaké jsou tyto životní energie a perspektivy, přesahující možnosti pomoci, jaké poskytuje například psychologie, pedagogika, medicína atd.? Odpověď v duchu 1. Kor. 1,24, že „*Kristus je Boží moc a Boží moudrost*“, pak musí být nutně podepřena životní praxí.

Ke každé životní cestě patří neodmyslitelně i utrpení. Neexistuje žádný život, v němž by nebylo utrpení, pouze životní fáze, kde prožíváme těžkosti v udržitelných hranicích. V různých fázích svého života tak člověk zakouší a zvládá utrpení různým způsobem, ať již jde o jeho psychiku nebo náboženské prožívání. Nikdo také nemá stoprocentně jistou a bezchybnou víru k dispozici jako pomůcku pro zvládání tohoto utrpení. Přístup ke Kristově síle a moudrosti je vždy **darem Božím**. Tento dar nazývá teologie milostí.

I. Jak tedy je možné zakusit „Krista jako Boží sílu“ při zvládání utrpení a nouze?

2. Teze:

Zvěst Nového zákona neobsahuje **teorii** jak žít a jak být odolný vůči utrpení, ale nabízí **zprostředkování životního modelu**, který již před námi žil Ježíš. Tentýž Ježíš, který chce být cesta, pravda a život (Jan 14,6). S tím se **dále** pojí **zprostředkování životního vztahu ke Kristu**. Z pohledu behaviorální psychologie tak křesťanské životní vědomí představuje určitý životní model ve smyslu **imitačního učení**. V teologii pro totéž užíváme obdobný pojem, **imitatio Christi**, následování Krista.

3. Teze:

Když dokážou lidé v těžkých, bezvýchodných situacích takřkajíc „**povstat z mrtvých**“ (srov. latinské slovo resurrectio = re-sub-rectus) a zkušenosti života je nezničí a nedonutí pohřbít svůj život, pak jsou schopni překročit **určitou životní mezní situaci** (dokážou trans-cendovat). A jak se může **podařit** takovému překročení **rozbitých životních vztahů**, nám ukazuje příklad Krista. Vzpomeňme na různé ztráty života, bydlení, na různá nevratná omezení životních možností a na cesty k novým šancím. Jinými slovy, Ježíš ukazuje, **jak se konkrétně** v nejrůznějších psychofyzických a duchovně-sociálních obtížných situacích **daří** překročení (tedy transcendence) těchto situací a **povstání (z mrtvých vstání) k novým formám života**. Síla, kterou můžeme od Krista získat, **předpokládá živý vztah** k Jeho životnímu modelu (Kristus jako pramen energie). Řečeno jazykem dnešních řidičů: **Ježíš je benzínová pumpa pro pohonnou energii a zároveň GPS, navigace pro naše cesty.**

4. Teze:

Díky živoucímu vztahu k Bohu se vzdálí bolestný osten utrpení, nemoci, viny nebo konfliktu. Duše je schopná danému stavu odporovat. Předtím však musí víra kultivovat lidský život ve smyslu zažité, naučené činnosti. Neměla by být **dána racionálně a pouze jako informace**, ale měla by se rozvíjet jako **živý vztah k Ježíši Kristu**. Tím se však vracíme opět k otázce, kterou si může klást jak trpící, tak i pomáhající křesťan. **Jaké životní perspektivy s ohledem na Krista jako pramen pomoci** mají objevovat křesťanští lékaři, sestry, ošetřovatelky a pracovníci Charity?

5. Teze:

Zmíněná účinná síla, působící na cestě životních perspektiv potřebné osoby pak vyvěrá z následujícího **pojetí víry**. **Křesťan, který je schopen citlivě prožívat víru**, pak ve své nemoci, konfliktech a utrpení nezakouší **pouze Krista ukřižovaného**, ale je schopen uvěřit a zakusit i **Krista Zmrtvýchvstalého**. Ví také, že tento Kristus je v jeho životě přítomen jako síla (dynamis). (Gal 2,19b-20a). *Jsem ukřižován spolu s Kristem, nežiji už já, ale žije ve mně Kristus.* “ Pokud můžeme s Pavlem říci, že v nás žije Kristus, pak v nás nežije jen Kristus, který byl ukřižován, ale i ten, který vstal z mrtvých. Křesťan tedy nezakouší své utrpení pouze jako spoluúčast na Kristově kříži. Může si být však jist, že v něm zároveň žije Kristus Vzkříšený a že skrze svou sílu vstát z mrtvých pomůže trpícímu a najde mu nové možnosti pro život. Apoštol Pavel pak mluví o tíživé psychosociální situaci takto: *„Na všech stranách jsme tísnění, ale nejsme zahánáni do úzkých; jsme bezradni, ale nejsme v koncích; jsme pronásledováni, ale nejsme opuštěni; jsme sráženi k zemi, ale nejsme poraženi. Stále nosíme na sobě znamení Ježíšovy smrti, aby i život Ježíšův byl na nás zjeven. Vždyť my, pokud žijeme, jsme pro Ježíše stále vydáváni na smrt, aby byl na našem smrtelném těle zjeven i Ježíšův život. A tak na nás koná své dílo smrt, na vás však život.“* (2. Kor, 4,8-12).

6. Teze:

Tato víra v přítomnost Krista Zmrtvýchvstalého v životě pak dodává **síly a perspektivy** trpícímu i jeho průvodci. Oba si rovněž musí být vědomi toho, že Kristus **sestoupil i do říše smrti**. Známe různé životní situace, kdy se ze života stálá příslovečně „**peklo**“. Kde a kdy se lidé nenávidí a život je až k neunesení. Kdy ani pacient ani jeho pomocník nejsou schopni uvěřit, že je z dané situace úniku. V podobných situacích, kdy biblicky řečeno „sedí lidé v temnotách a ve stínu smrti“ (podle Lk 1,79) chybí životní síla. Chybí nápady. Chybí odvaha. Objevuje se rezignace, deprese a apatie, nebo naopak agrese a touha po zničení sebe sama.

7. Teze:

Člověk, který na svém těle zakouší utrpení, nebo ve svém životě konflikty, pomocník, který zakouší bezmoc . . . , ti všichni prožívají podobné situace často velmi radikálním způsobem. Mají, jak praví lidová rčení, „svázané ruce“ a „nesou těžký kříž“, tedy nemohou jednat. Nemohou ani utéci a situaci se vyhnout. Jsou bezmocní a vydaní osudu a trápení. Kněží, sociální pracovníci, pečovatelský personál, rodinní příslušníci a přátelé trpícího ti všichni vnímají při doprovázení těžké osudy nemocných a postižených osob, všemožné ztráty a těžkosti a jsou tak **spoluukřížováni** s klientem nebo pacientem.

Mnohé situace tohoto typu mohou být tak **bezvýhodné**, že do nich nepronikne příslovečný paprsek naděje. **Celá životní energie a fantazie se zdají být umlčeny**. Pomoc tak musí stát na jiných základech, než jakými jsou pouze vlastní životní zkušenost a výkon. Pro trpícího křesťana a křesťanského pomocníka se zde nabízí jiná síla. Životní energie, která má svůj základ v Ježíšově působení: kdo s Kristem umírá na kříži, povstane spolu s ním k novým životním možnostem.

8. Teze:

V této situaci je **důležité Kristovo poselství**, kterým přislíbil Petrovi **přežití. Že věřícího člověka brány pekelné nepřemohou** (Mt 17,5). Jak víme, stal se Petr symbolem skálopevné víry v Boží působení. **Konkrétně to znamená**, že navzdory kříži a bolesti máme stejně jako Kristus **věřit** v dobrotu (v ono „být dobrý“) vlastní osoby a aktuálního životního příběhu a být přesvědčeni o jejich dobrotě, kterou tříbí sám Pán. A dále máme spolu s Kristem **doufat**, že již s ohledem na lidskou podobnost Bohu, ostatně vlastní všem lidem, tedy s ohledem na vlastní dobrotu, že i při bolestech a v bezvýhodných situacích je určena každému člověku budoucnost, kde je život, a to život v hojnosti. Co se týká odumírání životních vztahů a šancí a psychických schopností, věcí, přicházejících nevyhnutelně – nestačí jen jejich realistické konstatování, ale pečlivé, **láskyplné** a smířlivé přijetí. To však neznamená nějakou falešnou křesťanskou heroičnost nebo asketiku a oslavu nevyhnutelného utrpení. Toto nedělal ani **chromý**, kterého vyléčil Ježíš na břehu **rybníka Bethesda**. O něm se dozvídáme následující: „*Nemocný mu odpověděl: „Pane, nemám nikoho, kdo by mě donesl do rybníka, jakmile se voda rozvíří. Než se tam sám dostanu, jiný mě předejde.“ Ježíš mu řekl: „Vstaň, vezmi své lože a chod’!*“ *A hned byl ten člověk uzdraven; vzal své lože a chodil.*“ (Jan 5, 7-9). Soustředme se nyní na tři slovesa, důležitá pro Ježíšovu pomoc. Slovo „**stůj**“ je impulzem. „Máš v sobě životní sílu a potenciál a zvládneš svůj životní úděl. Věř ve svou vnitřní sílu, a to i navzdory fyzickému a sociálnímu utrpení. „**Vezmi své lože**“. Ježíš neříká: „Vyhoď je pryč,“ ale „akceptuj je, smiř se i s touto nevratnou částí Tvého utrpení. Miluj sebe sama, navzdory Tvému loži. Nenech se ale jimi blokovat a omezovat, nedopusť, ať Tvé lože definuje Tebe samotného.“ Nouze a utrpení s sebou často nesou jakýsi zbytek utrpení, kterého se dotyčná osoba nezbaví a z nějž se zcela nevyléčí. Může jít o pozůstatek sociálního, psychického, duševního nebo tělesného typu. Pokud životní energie a fantazie zůstanou takřkajíc stát u tohoto zbytku, pak nejsou k dispozici pro další život. Stávají se retrospektivními (ve smyslu oplakávání vlastního neštěstí), ačkoli by měly být užity prospektivně ve smyslu zvládnutí života i s „nosítky či lůžkem“. Základní poselství věty: „Vezmi své lůžko“ zní: „Jsi hoden lásky a zůstáváš, i přes své postižení.“ „**Jdi**.“ „Pokud jsi přesvědčen o tom, že Tvá osoba a Tvůj život jsou dobré“, tedy pokud věříš v jejich dobrotu a smiříš se se svým ložem a tak akceptuješ s láskou k sobě samému životní realitu, pak jdi. Tvůj život má budoucnost. A i když trpíš, můžeš získat život a plnohodnotně jej utvářet. Tak neztrácej naději!“ Tyto tři důležité impulzy, kterými Ježíš obnovuje lidský život, jsou tím, co psychologicky nazýváme primární důvěra v život. Tato primární důvěra v život, kterou posiluje víra, naděje a láska, pak tvoří základem následného uzdravování a sociálních změn. Ježíš upřednostňuje vnitřní uzdravení na úrovni mentální, duševní a duchovní. Pak zde je samozřejmě ono lůžko – jako výraz

vnitřního nezvratného zbytku. To zůstává. Ale přesto se nemocný vydává na cestu, je totiž uzdraven uvnitř.

To, co jsme již uvedli, nám ilustrují **dva příklady, které nám ukazují životní situaci** dvou na smrt nemocných lidí. **Muž ve věku 30-35 let** už nemůže ani stát a ani jít. Byl léta těžce závislý na drogách, šest let ve vězení, je ženatý s alkoholičkou a mají dvě děti. Svému zpovědníkovi řekl nemocný následující: „*Nemůže to být ani jiné. Nadrobil jsem si to sám a ani Bůh s tím nemůže nic udělat. Musím si to sám vyžrat.*“ **Žena ve věku 83 let**, je sama a žije v domově důchodců. Trpí jícnovým tumorem a nemůže už sama jíst. Přesto je schopna mluvit otevřeně o konci svého života, na nějž se vědomě připravuje, nenaříká a je plná naděje. Je vyrovnaná a připravená pomoci méně stabilním klientům. Mnoho klientů ji rádo navštěvuje, protože jim dodává odvahy. Kněz se od ženy dozvídá tato slova: „*Dříve jsem moc ráda chodila na mši svatou. Škoda, že už dnes kvůli své nemoci nemůžu přijímat.*“

V 1. případě se zhroutila víra ve vlastní dobrotu, a to kvůli chybám, k nimž v životě došlo. Totéž platí i pro naději v plnohodnotnou přítomnost a budoucnost. Dotyčný není schopen akceptovat sebe sama, rezignuje na vlastní život a není schopen nést své lože. Primární důvěra v život je pryč. **Ve 2. případě** věří pacientka i navzdory nemoci ve vlastní dobrotu a může tak být dobrá i k ostatním. Věří tak v malé každodenní životní zkušenosti pro sebe a jiné a je schopná přijímat svou nemoc. Je smířena se svým tělesným stavem a dokáže o nemoci i mluvit. I přes svůj stav je schopná těšit jiné a vstává tak k novému životu. Je si vědoma svých hranic a možností a dokáže nést své lože.

9. Teze:

Všichni, kteří zastávají nějakou pomáhající profesi, ať již jde o duchovní, zdravotníky, pečovatelky, sociální pracovníky a další, je důležité, aby byli **věrnou a blízkou** oporou všem potřebným a nabízeli jim tak onu prvotní důvěru v život (víru, naději a láskyplné přijetí). Bůh v Ježíši Kristu věří přes všechno v naši dobrotu. Dává nám svou naději, že budeme prožívat zdařilý život a dává nám svou lásku, kterou dosvědčil svým životem až k smrti na kříži. Svou blízkostí a věrností tak dokázal **svoji smlouvu s námi, vztah, který trvá celý lidský život. Blízkost a věrnost** v pomoci odpovídá Kristovu vzoru, konkrétně radostnému poselství Božímu. To osvobozuje a nabízí spásu. Pro pomocníky to znamená, že musí stavět mosty lásky mezi Bohem a nemocným/trpícím člověkem. Potřební mají zakusit, že nejsou opuštění. Že nejsou sami. Bůh se **zjevil jako blízký a věrný pomocník Mojžíšovi** na poušti (Ex. 2,23- 4,18). Právě jméno Boží, Jahve, neznamena nic jiného, než „blízký a věrný pomocník“. V Ježíši Kristu se pak tento Bůh ukázal ve své skutečné blízkosti a věrnosti (jméno Ježíš znamená *Jahve je Jahve*, tedy opět Blízký a Věrný).

10. Teze:

Při zvládnutí nemocí, bídy, utrpení a konfliktů pak prožívají lidé to, co již prožíval Bohočlověk Ježíš Kristus v Getsemanské zahradě. Zoufalství, zklamání, opuštěnost. To vše je třeba prožít, než se objeví již zmíněná primární důvěra a pomůže člověku dojít poslední kus cesty. Podobně jako v Getsemanské zahradě musí každý prožít svou prvotní důvěru formou naděje, víry a lásky. Nejlepší přátelé se často vzdálí, jsou vyčerpaní a nevydrží stres. I Krista v Getsemanské zahradě těšil anděl. Tento obraz ukazuje, že vzpomenuť důvěru ve zdařilý život nemůžeme stavět na vlastním výkonu. Je umožněna **milostí Boží**, tedy Božím darem (*gratia gratis data*).

11. Teze:

Potom se prostřednictvím synergie mezi Bohem a člověkem člověk zmobilizuje své síly a s vírou, nadějí a láskou překročí každodenní těžkosti a v neposlední řadě příslovečné údolí stínů smrti. Pak může vejít dovnitř duch Boží se svou léčivou mocí, **Duch svatý**, který vychází z Otce i Syna jako léčebná spiritualita. Duch svatý, který je dárce života a životní síly (dynamis, fantazie a kreativita jsou pro Ducha svatého charakteristické). Duch svatý, který ukáže ti pravou cestu (činí tak například skrze své dary). Proto byly **staré špitály**, tedy domy pro nemocné, chudé a potřebné, zasvěcené právě svatému Duchu. S pomocí Ducha svatého se pak člověk nebojí skočit do náruče Boží dobroty, tedy do plnosti a dobroty života. A člověk pak může spolu s Kristem říci: *"Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha"* (Lk 23,46).

12. Teze:

Velký problém představuje pro mnoho lidí **neschopnost trpět**. Mnozí nedokážou utrpení přijmout a ani snášet. Při **nevyléčitelném utrpením**, nemoci nebo **při nezvratném postižení** se pak od trpících i od těch, kdo jim pomáhají, vyžaduje realistické posouzení situace a smíření se s křížem. Vraťme se ještě jednou k lůžku, o kterém tu již byla řeč. Nemá smysl bránit se realitě a bojovat proti ní v retrospektivním smyslu. O to více se vyžaduje **prospektivní přístup pro využití vlastní životní energie a fantazie**. Je potřeba najít nové životní alternativy a i pro ně využít kreativitu. **Pohledy zpět nikomu a ničemu nepomohou.** *"Kdo položí ruku na pluh a ohlíží se zpět, není způsobilý pro království Boží"* (Lk 9,62),

13. Teze:

Kvalitativní proces zmrtvýchvstání z tělesného a psycho-sociálního utrpení, včetně zbytkového utrpení, **však není individuálním procesem, nýbrž procesem společenským**. Podobně jako se růst každého organismu daří v určitém komplexu (ekosociální prostor, svépomocné skupiny, společenství atd.), děje se i (a použijme nyní teologický pojem) **communio**, o němž již byla řeč, nejčastěji v širším vztahovém společenství. Orgán nebo jakákoli jiná součást těla se nejspíš uzdraví ve zdravém těle, popřípadě, když se celé tělo uzdraví. Pokud jeden úd trpí, trpí celé tělo s ním (Řím 12, 26). Překonání nouze, nemoci a bolesti pak vyžaduje christianizaci člověka, ovlivnění všech duševních, duchovních a mezilidských souvislostí Kristem (theopoiesis). Konkrétně to ukáže **následující příklad**:

Řidič nákladního auta, otec tří dětí, přijde při autonehodě o obě nohy. Jeho životní, pracovní a rodinný svět se hroutí. Jeho veškerá životní energie se obrací proti této hrozné události. Životní fantazie pracuje pouze retrospektivně. Teprve za pomoci lékařů, sester, ošetřovatelů, faráře, přátel a sociálního pracovníka, který připravuje příchod nemocného domů, se podařilo, že pacient a jeho manželka s dětmi začnou opět prospektivně věřit v život. **Manželka a děti** si najednou uvědomí, že otec má na ně více času a že s ním mohou o mnoha věcech mluvit, což předtím nebylo možné. Najednou se objevují dobré životní možnosti a rodinný život se začne uzdravovat. **Šéf firmy** se pak rozhodne zaměstnat nemocného kolegu jako vrátného, který bude pro kolegy plánovat trasy. Tím se – byť ve změněné formě – vrací náš nemocný do práce. **Ve fotbalovém oddíle** se rozhodnou zaměstnat bývalého řidiče jako pokladníka. Tím pádem se může účastnit volnočasových aktivit, jako tomu bylo předtím. Všechny osoby z blízkého okolí nemocného věří v to, že jeho život je dobrý, a to i po všem, co se stalo. Tak se může postižený muž vrátit zpět do života a nevzdat to. Jeho blízcí stojí při něm a jsou mu věrní. Tento příklad zřetelně ukazuje, jak víra, naděje a láska v blízkosti a věrnosti umožní člověku v obtížné situaci povstat z mrtvých. Velkou pomoc při tom poskytuje společenství lidí, kteří trpí s trpícím a umožní mu rozvinout novou životní energii a fantazii.

II. Jak rozpoznat při práci s bolestí a bídou „Krista jako Boží moudrost“

14. Teze:

Klasická medicína starověku zaměřená na přírodu si jako základ bere právě léčebnou sílu přírody: "*Natura sanat, medicus curat*". Nechápe nemoc a sociální bídu pouze jako zkušenost utrpení, či pohromu, která na člověka sestoupí, ale chápe nemoc a bídu také jako **varování přírody**, popřípadě jako poselství dotyčné osobě, aby změnila svůj životní styl. Nemoc a sociální či materiální potíže jsou událostmi, které zasáhnou celého člověka. Zasahují do sociálně-morálních dimenzí stejně, jako zasahují i do dimenzí intelektuálně či duševně-existenciálních. Jako takové pak jsou poselstvím pro toho, jehož postihnou. Uveďme jednoduchý **příklad**. Dítě se nachladí a maminka ho varuje, aby do budoucna nachlazení předcházelo, například nešlapalo do louží a nosilo čepici. Nemoc, ztráta blízké osoby nebo pracovní pozice... Všechny tyto faktory představují nutně výzvu pro celé sociální okolí člověka. Bolest a trápení vyplývající z nemoci, konflikt, ztráta životních možností. I to může znamenat varování, jež je třeba nejen trpně vnímat, ale vzít si z nich ponaučení. To platí pro nemocného, i pro jeho sociální okolí. Nemoc a bolest pak obsahují určité prorocké **poselství**, a to právě s ohledem na zanedbané životní možnosti. Vybízejí k **obrácení** a rekultivaci dosavadního života. Pokud jsou bolest, bída a konflikty rozpoznány jako varování pro život, pak se stávají provokací v původním významu slova (provokace), tedy **výzvou** k určitému jednání. Snahy o pomoc **již** neusilují **jen o vyléčení symptomů**, ale chtějí uzdravit nemoc u kořene a celistvě. Proto, aby mohl být život prožíván v plnosti, tedy na rovině duševní, intelektuální, tělesné a v neposlední řadě na rovině mezilidských vztahů. Nemoc a utrpení pak jsou výzvou k obrácení, k **metanoii**, k novému myšlení a jinému konání. Jinými slovy k obrácení.

Příklad: Mladá žena, 42 let, vdaná, matka dvou dětí. S manželem právě otevřeli obchod. Jde na preventivní prohlídku. Lékař diagnostikuje rakovinu v podbřišku a doporučí operaci. Paní chce ještě předtím zařídit spoustu věcí. Spousta věcí se jí honí hlavou a stejně tak i jejímu muži a dětem. Jde do nemocnice a je operována. Nádor se odstraní a pacientka musí na ozařování. Při následném vyšetření se nenajdou žádné metastázy. Život někdejší pacientky se již od stanovení diagnózy změnil. Žije jinak a jinak vidí mnoho věcí. Ve smyslu křesťanské antropologiky bychom tak měli vidět bolest a utrpení v celkovém konceptu, mj. i jako možnost nových aspektů života.

15. Teze:

Vracíme se nyní k onomu **nevratnému a nevléčitelnému zbytku**. Může jít o deficit tělesného (např. ztráta orgánu, onemocnění jako např. cukrovka) psychického, fyzického nebo mezilidského charakteru (smrt blízké osoby, ztráta bytu, pracoviště atd.). Podobné deficity zná každá lidská existence a je třeba je **s křesťanským životním realismem přijímat**. V tomto světě není možné radikální odstranění jakékoli nemoci a bídy, ačkoli se lidé snaží aktivně potírat psychické utrpení i sociální rozdíly. Toto překonání však neobsahuje pouze odstranění daného stavu, ale **objevení neprožitých životních možností**, které samy o sobě nemusí být špatné. Toto je důležitým úkolem pastorálního doprovázení. Bída, nemoc, chudoba, atd. představují výzvu k sociálně-morálnímu růstu člověka i společnosti, o to více tváří v tvář sociální a morální situaci dnešní doby. Velmi důležitou se tak stává metanoia, obrácení, k němuž nás vybízí Kristus.

16. Teze:

V očích Božích a ve světle života Ježíšova může utrpení anebo jeho pozůstatek znamenat i **jiné poselství**. Například je po Kristově vzoru nést utrpení **zástupně jako smírnou oběť** za jiné. Jen málo věřících je však dnes schopných toto poselství přijmout. Je třeba k němu dorůst a po dlouhých zápasech dospět (viz Kristus v Getsemanské zahradě), protože vnější odkaz na tuto věc by mohl působit netaktně nebo bolestně vůči trpícímu.

17. Teze:

Dále podle Kristova příkladu je třeba chápat právě v souvislosti s bolestí a smrtí **Boží vůli** v konkrétní situaci člověka. Vzpomeňme na Kristův boj v Getsemanské zahradě a modlitbu Otčenáš (verš „*Bud' vůle Tvá*“). A vzpomeňme si ještě na příklad zmíněné staré ženy. Rozpoznání vůle Boží je **teologicky radikalizovaná varianta objevení poselství nemoci**, či psychosociální mezní situace.

Příklad: Jak těžké může být toto poznání a každodenní realita utrpení, ukazuje příklad jedné **osudové nehody**. Stefan, 19 let, jede dva dny před svými dvacátými narozeninami ke své přítelkyni, s níž má v plánu jet na výstavu lodí. Po cestě dojde ke srážce s protijedoucím mercedesem... Stefan pak leží celé týdny v komatu. Nepamatuje si nic a neuvědomuje si, že ochrnul. Jako chlapec pomáhal v rodinném podniku a hrál na příčnou flétnu, trubku a lesní roh. Ještě krátce před nehodou hrál s orchestrem při mši. Na otázku reportéra, který o nehodě píše článek a ptá se po chlapcově víře, odpoví Stefan, že po nehodě už nevěří. *“Myslíte si, že by Bůh něco takového nepřipustil?”* ptá se reportér. *“Ne, po nehodě jsem ztratil všechno. I hudební skupinu a další aktivity,”* odpovídá Stefan. *“A co Vaše přítelkyně?”* pokračuje reportér. *„Občas přijde, ale stále méně a méně...“* Stefan se začne třást. Jeho otec pokládá svou ruku na jeho nemocné nohy.

Lékaři ve fakultní nemocnici Stefanovi vlastně nevědomky pomohli. *„Říkali mi, že je vlastně zázrak, že jsem to přežil a jsem duševně v kondici. ... Líp se mi s tím všechno překonává.“* Stefanovy duševní schopnosti zůstaly zachovány. Je schopen normálně slyšet, ačkoli prodělal zranění, která ho vlastně předurčují k hluchotě. Stefan se tak začal upínat na to, co mu zůstalo. *“Chtěl bych jednoho dne žít samostatně, s přítelkyní, která se se mnou nebude bát žít... nebude se bát mého postižení.”* Mladý muž, který byl před nehodou plný životního optimismu a přesvědčený o tom, že jeho život je dobrý, najednou zažívá totální zničení svého fyzického a sociálního života. Stefan neví, jak má žít s tím vším dál a věřit v pozitivní budoucnost. Zdá se, že všechny možnosti zmizely a spolu s nimi i dobrý vztah k sobě samému, bližním a Bohu, který dává život. Proč se to muselo stát právě jemu? Přítelkyně nedokáže situaci dobře akceptovat a nevěří na možnost společné budoucnosti. Mizí z jeho života rovněž. Přítelkyně nedokáže slyšet poselství této životní reality, vybízející k obrácení a k solidaritě a pomoci. Pouze rodiče zůstávají se svým synem a věří v jeho život. Doufají. Stefanův sluch pak tvoří důležitý základ pro další život. Přežití se zbytkovou kvalitou obdivují lékaři a nakonec i on sám. Tato skromná životní perspektiva pak připravuje půdu pro povstání k novému životu navzdory všem těžkostem a může mu napomoci i k zdařilému životu v zaměstnání nebo ve vztahu s dívkou. Toto vše, ačkoli musíme ponechat stranou **náboženský výklad**, ukazuje dobrý základ budoucího života, a to i navzdory přetrvávajícímu postižení. Možná, že mladík jednou najde i cestu k náboženství. Každopádně ale jeho rodiče věří ve svého syna. Lékaři, kteří na začátku pochybovali, mají v průběhu rehabilitace také větší naději. Nejasné je, jak se zachovají kamarádi z orchestru a farnost. Je totiž důležité, aby se všechny osoby ze sociálního okolí trpícího změnily. **Jen tak se může pomoc podařit zcela.**

18. Teze:

Již v orientálním a především v **řeckém starověku** se označovaly nemoci a lidská bída pojmem „nosos“, tedy jako skutečnost, jež postihuje tělo a duši a také intelektuálně-sociální oblast. Z toho se odvíjela také představa nemoci jako trestu za provinění. Platón (427-347 před Kristem) považuje nemoc a provinění za rovnocenné faktory, přičemž nemá na mysli pouze kultickou vinu ve smyslu náboženské nečistoty, nýbrž mravního provinění. To se podle něj na vzniku nemoci podílí. Důležitou roli zde sehrává také nevědomost, protože I ta může vést k vnitřní nemoci. Mnozí lidé tak nevědí, jak moc jejich zdraví trpí i dnes, například ve spojení s lidskou pýchou a stresem v práci. Stále je tak třeba léčit nejen vnější nemoc, ale I nemoc vnitřní (tedy chybějící životní moudrost). Medicína a gymnastika sloužily vnějšímu uzdravení, kázeň a poučení pak **duševnímu uzdravení**. Proto ve starověku spojovalo léčivé umění medicínu, filozofii a teologii například v postavě lékaře, který byl zároveň i knězem. K tomu přistupuje filozofie, která měla tehdy racionálně-psychologicky očištnou funkci (funkci katarze). Utrpení nás nutí ptát se po tom, co znamená ono samo pro duševně-sociální obzory trpícího. Odpověď se pak odvíjí z moudrosti zdařilého života, tak jak jej vidí a tehdy viděla filozofie. V **Židovství** byl hřích nazírán rovněž jako jedna z příčin nemoci. Mluví o tom například přátelé biblického Joba. Hřích však není srovnáván s nemocí. Autor **Knihy Job** proto kritizuje přímou kauzalitu mezi vinou a nemocí a těžkou nemoc tematizuje jako problém teodicey, tedy jako problém, který je lidem zatěžko vysvětlit. To však nevylučuje, že je třeba se ptát po tom, jaké poselství z nemoci nebo nouze vyplývá a jaký mají následek pro náš život. I **křesťanství přejalo** názor, že nemoc odporuje Božímu stvořitelskému plánu, je dílem vlivu démonů, vyplývá z kosmických katastrof, či souvisí s proviněním člověka (Mt 12,22 násl.; Lk 13,16; Jan 5,14; Řím 8,20; 1 Kor 11,30)... Samozřejmě se nevyjímají ani přirozené příčiny. **Ježíš však přesto doslova prolamuje mechanické dogma odplaty svým příkladem** (Jan 9,3n; 11,4, srov. Lk 13,1n). Bez jakýchkoli výhrad nabízí nemocným odpuštění a uzdravení (Mk 2,5nn.). Při uzdravení se samozřejmě bere v potaz hříšnost člověka v kontextu jeho životní reality. Ježíš říká při každém uzdravení: „*Odpouštějí se Ti hříchy.*“ (Mk 2,5 a další). Nemoc je sama o sobě něčím, zač je člověk zodpovědný vůči sobě samému a mnohdy a mnohdy i spoluodpovědný. V popředí pak u Krista **není retrospektivní analytická otázka** po tom, co se stalo, ale prospektivní poselství: „*Hle, jsi zdrav. Už nehřeš, aby tě nepotkalo něco horšího.*“ (Jan 5,14, 8,11). Mám na zřeteli, aby se Ti nestalo nic horšího, abys **vytrval v dobrém** a na své nové cestě neselhal.

19. Teze:

Věřící člověk pak může chápat nemoc a bídu jako léčebný, pedagogický prostředek Boží vůči hříšníkům a vinám, především proti pýše (1 Kor 11,32; 2 Kor 4,17; 12,7nn.). **Pýcha** (lat. superbia) se považovala podle křesťanské tradice za kořen všeho zla. V protikladu k ní pak stála **pokora** (lat. humilitas). Pýcha začíná tam, kde člověk chce být jako Bůh. Kde si člověk vytváří **modly** a mnohé z nich souvisí i se zdravím a životem (žalm 97:7). Vzpomeňme také na **Babylonskou věž** (Gen. 11,4. n.). I v **pokoře by dále měla být obsažena odvaha** (srovnej příbuznost mezi německými slovy **der Mut = odvaha** a **die Demut = pokora**, původně odvaha sloužit) žít a dát se do služby reálným životním možnostem a s pokorou i jednat. Půst, askeze a odříkání tak nejsou jen prostředky k větší životní pokoře, ale rovněž pomohou zdraví V Novém zákoně se jako přirozené prostředky proti **nemocem** uvádí modlitba, zázračná vyléčení, ale i přirozené prostředky (2 Kor 12,8; Jak 5,13nn; Mt 10,8; 1 Kor 12,28; Lk 10,34; Kol 4,14; 1 Tim 5,23). Bázeň Boží, odevzdanost ve vůli Boží a trpělivost jsou proto velice nutné.

20. Teze:

Popsané kognitivní a naposledy zmíněné afektivní zabývání se nemocí a bídou a jejich potírání se realizuje **procesuálně** a vyžaduje tak nutně delší doprovázení na cestě. Cestu bychom mohli rozdělit do **dvou** velkých fází: 1. fáze očištění a vyslovení těžkostí, tuto fázi nazýváme **fází katarze** a 2. fázi začínajícího nového myšlení, získávání nových názorů a zkoušení nových možností jak jednat. Tato fáze se v křesťanské tradici nazývá **metanoia**. Tím, že vyslovíme, co nás tíží, trápí a brání nám v cestě (**katarze**), zbavujeme se psychických zátěží a osvobozujeme se. Důležitá je přitom podpora bližních. Je důležité a křesťanská tradice si je toho v plné míře vědoma, **aby se zlo pojmenovalo jménem** (toto zná například i praxe exorcismu) a pojmenovalo se to, co člověka blokuje v životě (agrese, frustrace, deprese). Stejně tak pomáhá i podpora člověka v nářku, nikoli jeho potlačování. Písmo zná celou řadu žalmů, které vypovídají o těžkých pocitech žalmistů (žalm 22 nebo 44). **Fáze metanoia** pak napomůže k objevení poselství nemoci či životního konfliktu, k rozpoznání Boží vůle, a to v plnosti. To by měli mít na vědomí právě všichni ti, kdo trpícím pomáhají.

21. Teze:

Pro obě zmiňované fáze nabízí Písmo několik **podobenství, která se týkají růstu a setby**.

1. Podle **podobenství o rozsévači** (Mk 4,1-9) je potřeba nejdříve připravit půdu pro semeno křesťanské radostné zvěsti. Dobře vytrhat kameny a trny životního příběhu a obdělat půdu osobní víry, k čemuž nám napomůže katarze. Tím pak životní dynamiku neruší žádné blokády.
2. **Podobenství o zasetém semenu** (Mk 4,26-29) nás učí, že nutné síly pro růst jsou nám již od Boha k dispozici. Teolog, psycholog, lékař nebo sociální pracovník plní pouze roli pomocníka, průvodce (srovnej latinský pojem „curat“ a přísloví o tom, že lékař léčí, ale příroda uzdravuje: "*Medicus curat, natura sanat*").
3. **Podobenství o plevelu mezi pšenici** (Mt 13,24-30) referuje o tom, že každá pomoc a snaha o překonání obtíží musí bojovat s různými vnějšími okolnostmi. Stačí například i pochyby lidí okolo nás, například že se někdo neuzdraví, nedostane z tíživé situace atd. Nesmíme však ztratit naději, protože nic dobrého se neztratí a vše se nakonec v dobré obrátí.
4. **Podobenství o dělnících na vinici** (Mt 20,1-16) pak ukazuje na to, že se pomocníci často necítí být přiměřeně ohodnoceni. Může se tak stát, že sociální pracovník, který se příliš nevěnuje své práci, setká se stejnou vděčností jako jeho nesrovnatelně pilnější a pracovitější kolega. Stejně tak má sociální pracovník v první fázi práce s klientem těžší pozici než kolegové, kteří pomáhají později atd. Úspěch ale často (například ze strany rodiny) sklízají ti, kteří stojí na konci cesty. Podotkněme, že se většinou jedná o léčbu či doprovázení dlouhodobého charakteru.
5. **Podobenství o hořčičném zrnu** (Mt 13,31-32) dále dává najevo, že i ty nejmenší věci jako například milé slovo, často nesou mnohem větší plody (zde myšleno v ohledu psychickém a sociálním). Právě na první pohled obyčejné věci jsou velmi důležité pro sociálně-pedagogickou anebo somatickou terapii.

22. Teze:

Kvalitativní skok z bolesti, nemoci a bídy se ale podaří jen tehdy, **když se o to snaží všichni zúčastnění**. To vidíme velice dobře na příkladu někdejšího řidiče nákladáku. Je třeba opatrovat a chránit i ty malé výhonky lidského života. Pomocníci však nesmějí manipulovat.

23. Teze:

Růst se však nedá vynutit. Někdy tak nemůžeme až do doby definitivní žně vytrhnout plevel, který zesiluje těžkosti (například blízkost nesympatického člověka). Žní pak rozumíme často konec života člověka. Vytržením by se totiž mohl zničit i dobrý plod. Teprve o žních, když se otevřou brány království života, bude oddělen plevel od pšenice. Plevelu se ostatně v životě nevyhneme, ať již během životního rozvoje, nebo při překonávání krizí. Je proto třeba podporovat pozitivní hodnoty jako blízkost, věrnost, pomoc a přátelství a kultivovat vztahy, nejen mezilidské a profesní (například ve zdravotní a sociální sféře), a také vztah člověka a Boha. Každý člověk, jednotlivec, který pomáhá v křesťanském smyslu, může být příslovečným hnojivem, sluncem a deštěm pro dobrou setbu. Napomůže tomu, aby vzešlo semeno správného poznání sebe sama a druhých. Teprve když se kultivuje nebo rekultivuje **půda**, může být zaseto vědomí o víře ve spojení s lidskými životními zkušenostmi. Může být zaseto jako **semeno** a později vydat plody. Člověk tak dostává dobré možnosti k životu (vezmeme v potaz skutečnost stvoření) a pomoc k životu, kterou mu nabízí Kristus (ve smyslu spásy). Dbejme ale při tom všem, aby trpící člověk jednal co možná nejvíce samostatně. Setba totiž roste sama (srov. Mt 13, 24-30).

III. Shrnutí

24. Teze:

Diakonie síly a moudrosti víry v situaci bolesti a nouze se děje skrze křesťanské slovo, aniž by musela definovat sebe samotnou. Výsledky kognitivní psychologie však ukazují, že ji je **prostřednictvím kognitivní interpretace, ohodnocení a dodání smyslu** rozhodujícím způsobem **optimalizovat**. V našem smyslu pak skrze křesťanskou hermeneutiku. Jazykem kognitivní psychologie pak můžeme říci, že síla víry je sice jako vztahová událost (fides qua creditur) účinným způsobem přítomna, ale že může být podstatným způsobem posílena **zobsažněnou vírou** (fides quae creditur). Tak může být moudrost víry podstatně posílena, podpořena a prohloubena.

První z těchto věcí se podaří, když pečujeme o náš vztah k Ježíši Kristu, poslední pak, když trpící, spolutrpící a ti, kdo jim pomáhají, jsou schopni objevovat obsahy. Křesťanská životní kultura musí být v životě nejen zachovávána, ale měla by být stále znovu kultivována a měla by prožívat nové a nové inspirace. Je tak potřeba obsahové a teologické posily skrze zkušenosti víry od těch, kteří nás předešli na cestě víry a o nichž se dozvídáme z Písma. Teologická reflexe vlastních zkušeností a jejich pozadí nás pak prohlubuje. Znamená to, že máme posilovat svou víru, že ji máme znovu a znovu **zpečetovat**. Majíce na zřetelu dynamizující sílu víry (fides qua creditur), měli by se trpící i pomáhající křesťané chovat jako **moudré panny**, tedy zacházet s životními zdroji (například rezervami síly) tak, jako tyto panny s olejem a světlem. Víra, naděje a láska pak pomohou přežít i temnou noc beznaděje. V opačném případě lampy pomocníků vyhoří, podobně jako vyhořely lampy pošetilých panen (Mt 25. 1-13). A vyhoří předtím, než přijde Kristus, dárce života. Pomoc, péče a léčení ovlivněné duchem křesťanství předpokládá citlivost pro vlastní realitu víry, odpovídající zkušenosti a samozřejmě naději a lásku. Zapomenout nelze ani na **výměnu názorů ohledně zkušeností ve víře**. Víme však všichni, že není lehké překonat vlastní stud v náboženských věcech. „*Musí v Tobě hořet, co chceš zapalovat v jiných,*” prohlásil kdysi svatý Augustin (354-430) s ohledem na službu člověku. Pouze zkušenosti a přesvědčení svědkové dokážou rozpoznat křesťanskou sílu víry, a tak pomoci trpícím v jejich bezvýhodné situaci tím, že do této situace přinesou naději a Bohem darované osvobození, uzdravení a spásu. Křesťanský pomocník předchází trpícího, když mu pomáhá nést kříž, tak jako **Šimon z Kyrény**, když nesl kříž Kristův (Mt 27,32; Mk 15,21; Lk 23,26). Může mu také spěchat vstříc, podobně jako přiběhla **Marie Magdalská** k učedníkům a zvěstovala jim: „*Viděla jsem Pána.*“ (Jan, 20,

18). Toto platí pro charitativní sociální práci a stejně tak i pro pastorační práci. Důležitá je pomoc, pocházející z víry a odrážející se v každodenním životě. Pomoc, jež vychází ze srdce. Pomoc, k níž jsme každý z nás nadán svatým Duchem. Zřejmě by mělo být ještě zřetelněji konstatováno, že Kristova křížová cesta znamená „Ano“, příslib Božího trpícímu člověku a že je zároveň „nejvyšším a nejintenzivnějším výrazem jeho lásky a pramenem, ze kterého vyvěrá věčný život.“

Desatero jako základní inspirace sociální pomoci v církevních organizacích

Prof. Dr. theol. Elisabeth Jünemann
Katholische Hochschule NRW, Paderborn

Paní Schneiderová přivádí dnes ráno svou matku trpící demencí na přechodnou dobu do domova pro seniory. Maminka je ve špatném stavu a domovem je Dům svaté Anny. Paní Schneiderová se moc dobře necítí a obává se, co se s maminkou po celou tu dobu bude dít. Matka má obtíže s polykáním. Zvítězí v domově péči za pomoci medicíny a jídlo bude připraveno tak, aby jí mohlo být podáno? A bude podáváno trpělivě a s dostatečným množstvím času? Budou matku krmit sondou, nebo ne? Zvítězí ekonomie a zdůvodní, že upřednostňovaná metoda je časově náročná a nedá se zaplatit? Anebo se projeví víra, jak bychom od katolického zařízení mohli očekávat? Může náboženství zajistit, že jde v každém případě o člověka a jeho spásu? A může být potřebnému člověku dopřáno tolik svobody, kolik potřebuje?

V zařízeních sociální péče najdeme většinou lidi, kteří se nacházejí v určité výjimečné, mezní situaci. A právě v takovéto situaci je životní riziko větší než v běžném životě. V rizikových situacích pak člověk nutně směřuje k důvěře. Při ohrožení životního štěstí touží člověk po spolehlivosti. A nejvíce v pochybách a nejistotě. Lidé nejvíce doufají v důvěru a spolehlivost, když jsou na okrajích svého života, tam kde život začíná a končí, na příslovečných švech své existence.

Paní Schneiderová přemýšlí o osudu své matky z hlediska logiky několika systémů ovlivňujících sociální pomoc v domově pro seniory, konkrétně v katolickém domově pro seniory. Její otázky mohou být z pozice různých systémových perspektiv zodpovězeny různě. Jinou řečí mluví péče a jinou například ekonomie. Něco kupříkladu „může pomoci“, nebo se „něco nemůže zaplatit.“ Případně můžeme uvažovat i perspektivu náboženskou: „Slouží to ke spáse člověka?“ Děti se starají. A stará se i pečovatelský personál například při myšlence, co by určité věci řekli bezprostřední nadřízení jako například vedoucí pečovatelské služby nebo management. Očekávání a nebezpečí zklamání. A strach. A právě na místech jako zde není dobré strachu podléhat. Je ho dobré zpracovat.

A o co tu vlastně jde?

Církevní sociální organizace, farnosti, domy s pečovatelskou službou a nemocnice, domy pro seniory, školky a domovy mládeže, sociální stanice atd. zajišťují pomoc. Znamená to, že se zabývají životními riziky, že je takřikajíc zpracovávají za pomoci lidí v různých profesích a obdařených různými schopnostmi. A vždy pak dochází také k rizikům a zklamání. Například pokud speciálně křesťanská nebo katolická „základní inspirace“ zůstává skryta, ačkoli je právem očekávána.

Sociální organizace církve nejsou těmi, kdo by rizika a problémy pouze zpracovávaly, ale samy je také vytvářejí. Je však dobré neponechat rizikové situace stranou bez povšimnutí, jinak eskalují - jak víme z krizí v mnoha farnostech a v sociálních zařízeních - do podoby existenciální krize. Podobná rizika, různé situace, které nedokážeme zvládnout, můžeme nazývat „nahodilé“. Nahodilost (kontingence), kterou Aristoteles chápe jako něco, co může být nějaké, ale také zcela jiné. Nahodilost spojuje nejednoznačnost a nejistotu s nutností se vydat také na cestu rizika. Nahodilost je nevyhnutelná. Ti, kteří popírají nahodilost, by měli podle nepřátelské věty jednoho perského filozofa z jedenáctého století „být tak dlouho mučeni, dokud nepřiznají, že možná ani mučeni být nemohli.“ (Avicenna, perský filozof, 11 století).

V katolických organizacích, jako například v domově s pečovatelskou službou, se vytváří inflace nahodilostí. Děje se tolik různých věcí. Je zajištěna péče. V první řadě. Také je zajištěna lékařská

pomoc. Té se je však již třeba naučit a je vyučována. V domově s pečovatelskou službou je také potřeba ekonomická správa, s níž se pojí otázky ekonomického charakteru. Klienty je dále třeba nasytit. Je zde také náboženství. A náboženství je to, oč zde kráčí. Tato komplexita činí domov schopným fungovat. Protože je však komplexita spojená také s nejednoznačností, je také riskantní. A v rizikových situacích hledají lidé důvěru. Důvěra ve vedení organizací se stává čím dál tím vzácnější. Nemáme nyní v první řadě na mysli osobní, časem vypěstovanou důvěru v osobu, jež řídí dané zařízení sociální péče.

Ani v dnešní době nežije méně dobrých lidí ve vedoucích funkcích než dříve. A ani dnes se nesnaží lidé ve vedoucích funkcích více než jindy zradit jim svěřenou důvěru. Jedná se však o důvěru ve spolehlivost celého systému, ve spolehlivost organizací, transparentnost, předvídatelnost. Toto mizí. Jedná se o důvěru v organizaci, v rámcové podmínky, v „pravidla hry“. V angličtině jsou jednotlivé druhy důvěry rozděleny do dvou slov, „confidence“ a „trust“. Systémový teoretik Niklas Luhmann vykládá důvěru, označovanou pojmem „confidence“ jako očekávání, že se něco odehraje v mém vnímání, aniž s tím mám já sám co do činění a aniž se to děje cíleně k mému prospěchu.

„Trust“ je naproti tomu důvěra, že mému protějšku leží na srdci mé blaho a že se on bude tedy chovat odpovídajícím způsobem. Důvěra těch, kteří hledají pomoc, v sociální zařízení nebo ve farnost či obec, důvěra zaměstnanců v organizaci vzniká tam, kde je dána zřetelná a spolehlivá orientace v hodnotách. Důvěra vzniká tam, kde funguje zřetelná a spolehlivá komunikace o tom, co se právě dělá a proč tomu tak je. Věcí vedení pak je stanovit hodnoty a zajistit jejich účinnost. Od vedení očekáváme řízení situace v organizaci a stanovení rámcových podmínek a pravidel hry.

Důvěra ve vedení organizace se nezakládá pouze na úspěšném fungování v oblasti sociální práce, péče nebo medicíny či v oblasti hospodářské. Nejde tedy pouze o tento základ. Důvěra v určitou organizaci se buduje na základě morálky, schopné rozlišit dobré od zlého a správného a nesprávného. Rozhodování, která podniká vedení, se tak stávají rizikem, pokud nesledují dvojí logiku. Logiku systému, kterému organizace podléhá, a logiku platné morálky. Morálka zpracovává nahodilosti – proto je zde. Morálka vytváří důvěru. Vyvíjí strategie, aby byla v organizaci rizika minimalizována (Srov. otázky typu: „Co mám dělat?“ Nebo ještě riskantněji „Copak mi dělá druhý člověk“ „Co se tady se mnou děje?“).

Morálka zpracovává nahodilosti tím, že reguluje chování a jednání. Morálka rozlišuje, co se má učinit a co ne. Rozlišuje a rozhoduje, co je „správné“ a co je „špatné“. Nebo řečeno jazykem morálky, co je „dobré“ a co je „zlé“, co je „správné“ a co je „nesprávné“ (spravedlivé/nespravedlivé). A morálka se snaží zprostředkovat tato rozhodování pro co nejvíce lidí. Morálka umožňuje lidem shodnout se v následující hodnotě: blaho na těle, duchu a duši a také ve strukturálních a habituálních konsekvencích: takto dosáhnu blaha lidstva, těmito strukturami, tímto chováním. Morálka určuje také chování, a to směrem k pojmům „dobrý“ a „správný“.

Paní Schneiderová se už mezitím trochu uklidnila: „Tady všechno funguje správně.“ I tato správnost však může být poněkud relativní. Protože co je vlastně dobré? Co je správné? Jak je možné odlišovat v dnešní době věci dobré od věcí špatných? Musí však být určena kritéria, podle nichž se rozlišuje. Které hodnoty platí a které ne? A co je třeba podniknout, aby se ona kritéria uvedla v praxi? Formální odpověď s sebou nese i následující otázku: „Co je vlastně to správné a pravdivé?“ A ačkoli se proti tomu bouří pravopisný program Microsoft office, neexistuje ta jedna určitá morálka, nýbrž morálek více. Co však ale platí?

Jak se zde však rozlišuje mezi tím, co je dobré a správné, a co ne? Odpověď na tuto otázku pak

poněkud utiší strach klientů a dává jistotu také personálu. Odpověď na tuto otázku dává směr lékařské službě a posiluje pastorační péči v zařízení. Odpověď na tuto otázku patří k důležitým a užitečným argumentům v diskusi s managementem. Co je tedy důležité? Morálka! Morálka potřebuje program. Program, stanovující závažná kritéria pro rozlišení mezi tím, co je „správné“ a „nesprávné“. Program, který jasně ukazuje, podle jakých pravidel se tu hraje.

Na místě, kde se setkává mnoho kultur, náboženství, generací, zaměstnání a profesí atd., existuje také mnoho programů. Různých programů. Nejdříve existují vedle sebe. „Já si myslím to, ona tohle a on ještě něco jiného.“ Nejpozději poté, co se rozličné a konkurenční morální představy střetnou v konkrétní situaci (například v etické komisi při projednávání případu), se střetnou také morálky a morální programy. Vstoupí do vzájemného diskurzu, navzájem se mohou ovlivnit, nebo také ne.

Existuje mnoho morálních programů. Nikde však neplatí všechny a stejně tak neplatí ani všechny věčně. Existují i morální „loňské sněhy.“ Pravidla, s nimiž již dnes ničeho nedosáhneme, na kterých se ale leckde zatvrzele trvá. Ctnosti, které již nikdo za ctnosti nepovažuje, které se ale s velkou věrností dodržují.

Morálka potřebuje kritickou reflexi. Musí být jasně zřejmé, oč jde, a to prospívá jak organizaci, tak všem zúčastněným. Musí být zřejmé, oč jde, protože tak vzniká spolehlivost a důvěra a riziko je umenšeno jak pro organizaci, tak pro všechny zúčastněné. Ale jak dojde k takovému „vyjasnění“? Kde mají být podniknuta tato základní rozhodnutí? Tam, kde najdeme i zodpovědnost pro smysl organizace. V Domě svaté Anny, o němž tu již byla řeč, najdeme nejméně dvě strany, z nichž přichází zodpovědnost. Na jedné z nich jsou normativní pravidla pro standardy péče, na druhé normativní pravidla týkající se náboženství. Nejméně ze dvou stran přicházejí normativní pravidla, kterým se při rozhodování není možné vyhnout.

Je také důležité samostatné rozhodnutí přijmout určitý hodnotový systém a odpovídající strukturální a habituální důsledky. V neposlední řadě je rovněž důležitý určitý závazek, rozhodnutí pro morální program, kterého je zapotřebí kvůli morální inspiraci. Ta totiž otevírá dveře spolehlivosti a důvěře.

Jak jsou ale ty nejdůležitější věci proveditelné?

Odkud vzít představy o tom, co je dobré a co je správné, představy, podle nichž se nakonec orientujeme? A odkud vzít spolehlivá kritéria a podložené odpovědi? V první řadě je možné je brát z filozofických idejí, například z utilitarismu. Zdá se, že právě utilitarismus morálně podpírá rozsáhlé oblasti v politice, přitom nepokládá za kritérium pro věci správné a nesprávné štěstí všech, ale zavádí „největší možné štěstí největšího možného počtu.“ Utilitarismus pak také zavádí do bioetické debaty určitý morální hrubý domácí produkt (HDP), který se objevuje i v debatách z oblasti sociální politiky. Na příslovecné druhé misce vah zde máme morální představy jednotlivých náboženství. V Evropě je morální vědomí stále ovlivněno křesťanstvím a Biblií, například starozákonním Desaterem. Desatero přikázáními.

Na počátku dějin vztahu Boha a člověka je osvobození, nová svoboda. Na počátku je zkušenost Boha, který osvobozuje svůj národ. Národ se nechává vést svým Bohem ke svobodě podle Jeho slova (srov. Ex. 3, 7-8). Pro Boží Slovo vychází národ vstříc svobodě riskantní cestou, vstříc nové, nejisté budoucnosti. Je to cesta ke svobodě, s níž není lehké zacházet a s níž ještě nikdo nemá zkušenosti.

Národ Izrael vychází vstříc nové, riskantní svobodě. Riziko (srov. latinské „riscare“) znamená vyhýbat se na lodi ostrým útesům; španělský ekvivalent „arrisco“ znamená odvážný čin nebo nebezpečí; arabské slovo „rizq“ znamená životní úděl, který závisí na Bohu a osudu. Pojem „riziko“ tedy již etymologicky souvisí s Bohem. Člověk vydává na cestu Na základě příslibu Boha, jenž se proklamuje jako Bůh, který osvobozuje. Toto zakusil izraelský lid. Tuto darovanou svobodu si neudržíme jistotami, které nakonec svobodu omezují, ani bedlivým pozorováním či hlídáním nebo kontrolou či pravidly. Ovládnání jedné skupiny skupinou jinou nás přivádí zpět do Egypta, do otroctví, nesvobody, do místa vzdáleného Bohu. Existuje však jiná cesta, kterou Bůh ukázal svému lidu: deset ukazatelů k životu ve svobodě, desatero přikázání, jež ukazují, jak ochránit deset citlivých prostorů svobody v desíti situacích riskantní svobody.

Desatero přikázání pak poskytují orientaci v riskantních časech a návod, jak si udržet svobodu darovanou Bohem. Využívá je nejen židovsko-křesťanská tradice, ale také islámská. **Desatero ukazuje deset sociálních hodnot a nabádá k jejich ochraně skrze odpovídající struktury a odpovídající chování.** Tenkrát, před třemi tisíci lety, poté, co vyšel Izrael z Egypta, v situaci neznámých svobod a jejich rizik se na cestu vydal malý nárudek a šel vstříc životu a svobodě zaslíbené Bohem. Dnes žijeme v multiopcionalní společnosti, v situaci stále větších svobod a jejich rizik pro organizace, jež se rovněž vydávají na cestu, aby ve svobodě prožívaly Bohem darovaný život. A jak může desatero starozákonních přikázání ukázat organizacím uprostřed riskantních situací návod ke svobodě?

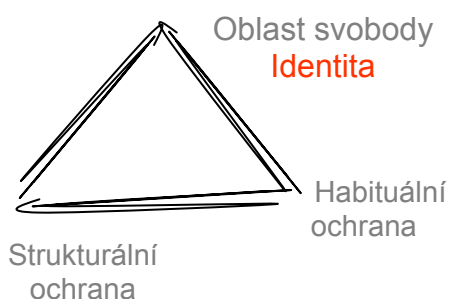
1. přikázání: Nebudeš mít jiného Boha mimo mne

Jsem – tak zahajuje Bůh svoji ústavu svobody – Hospodin, Tvůj Bůh, který Tě vyvedl z otroctví egyptské země...(Ex. 20, 2). Osvobozený národ nepotřeboval se svou novou svobodou hazardovat. Izrael ví, že existuje mnoho bohů, jiných bohů. Izrael však „jiné bohy nezná“. Izrael je národ, osvobozený Hospodinem. Pokud Izrael pozná jiné bohy (tedy s nimi vstoupí do intimního vztahu), pak staví jiné zkušenosti na stejnou úroveň jako svoji svobodu a začíná s ní hazardovat.

Máme před sebou první prostor svobody: identitu. Identita znamená schopnost se rozhodnout a stanovit hranici mezi tím, co člověku přináleží, a co ne. Identita musí být verifikována, musí se stát předmětem komunikace a identifikace.

➔ **ZÁKLADNÍ INSPIRACE:**

Pro křesťanské sociální organizace, a v našem případě církevní, to znamená následující: Každá organizace má svoji IDENTITU.

Identitu, která se stává zjevnou a rozlišitelnou například svou zpětnou vazbou na přikázání bliženské lásky („zde se pracuje s láskou.“), nebo na určitého světce (například „Společenství svatého Martina“) či na Boha, který je dárce svobody. Na programu této zpětné vazby závisí vnější perspektiva (sociální požadavky: „Copak zde mohu očekávat?“) a perspektiva vnější (nároky k sobě samému: „Co musíme poskytovat my?“). Podle programu zpětné vazby lze organizaci identifikovat a měřit její hodnotovou kulturu.

Tato identita organizace v ní musí být zakotvena, a to dvojnásobem. Habitualmente díky ochotě zaměstnanců svým osobním přínosem přispět k identitě organizace a strukturálně díky vizi¹, díky tzv. „corporate identity“ a sekci „O nás“ na internetových stránkách nebo již zásluhou jména organizace samotné. To vše podává informaci o smyslu a cíli organizace, o motivu a důsledcích, jež s sebou nese struktura a kultura organizace. To vše vytváří spolehlivost namířenou nejen do organizace samé, ale také navenek.

Uvedme jako příklad nemocnici sester alžbětinek v Klagenfurtu. Již při prvním virtuálním pokusu dozvědět se něco o tomto zařízení čteme větu: „Nemocnice Sester sv. Alžběty je křesťanský vedené zařízení... Nejdůležitější úloha nemocnice spočívá v harmonickém spojení špičkových lékařských služeb (můžeme sami pro sebe doplnit: a špičkové péče)“. Dále se dozvídáme více: „Před osmi sty lety se narodila svatá Alžběta Durynská, duchovní matka Sester svaté Alžběty. Za svého života pomáhala potřebným bez rozdílu. Její přesvědčení, že se lidé „rozzadostní“ pouze spojením péče o tělo, ducha a duši“ - jak se všichni můžeme dočíst na internetu – „je v nemocnici Sester svaté Alžběty stále živé a každodenně přítomné.“

Nemocnice definuje svou vlastní práci užívajíc měřítko, kterým se skutečně dá měřit a kterým se skutečně také měří. Špičková medicína bez křesťanské blízkosti nepostačí. Pouhou blízkost a lidskost bez odpovídající odbornosti je pak možné právem kritizovat, protože nemocnice slibovala něco jiného. Stejně tak nepostačí technický rozvoj a další vzdělávání personálu bez pohledu na duši. Kritizovat jde i velkorysé poskytování finančních prostředků na potřeby spirituality zařízení, ale naproti tomu šetření v oblasti nákupu moderní medicínské techniky. Právem, protože nemocnice nesplnila svůj slib.

Nemocnice definuje svou vlastní práci, a to s ohledem na křesťanskou službu bližnímu. A ještě konkrétněji: definuje svou práci s ohledem na službu bližnímu, jakou s nezaměnitelnou důsledností uplatňovala svatá Alžběta. A současná práce nemocnice se opírá o dílo, které známe od svaté Alžběty. Na to se mohou spolehnout zaměstnanci, zřizovatelé a partneři a také pacienti a jejich rodinní příslušníci. Zařízení staví svou práci na základě daném svatou Alžbětou: „Pohleďte, řekla jsem přece, že dáme lidem radost!“ Tuto větu údajně světice pronesla a dokumentuje ji tzv. libellus, „knížka“, dokumentující po Alžbětině smrti při procesu svatořečení svědectví žen z její blízkosti. Dát lidem radost, rozveselit je, znamená podle Alžběty vidět člověka ve třech dimenzích. Vidět ho jako tělo a ducha a duši.

Zájem o člověka pak probíhá na třech rovinách: jde o tělesné uzdravení, o jeho duchovní blaho a spásu duše – možná smíme hovořit o „posvěcení“. To vyžaduje trojí péči: o tělo, ducha a duši a vyžaduje trojí nebo trojitou kompetenci. Tak to činila i svatá Alžběta, s jejímž dílem se identifikuje nemocnice Sester sv. Alžběty. Tuto identitu proklamuje dovnitř sebe samé a navenek. I na základě identity lze nemocnici posuzovat a nemocnice skutečně podle nich posuzována je.

1 Pozn. překl. V němčině je na tomto místě pojem „ das Leitbild“.

2. přikázání: Nevezmeš jména Božího nadarmo

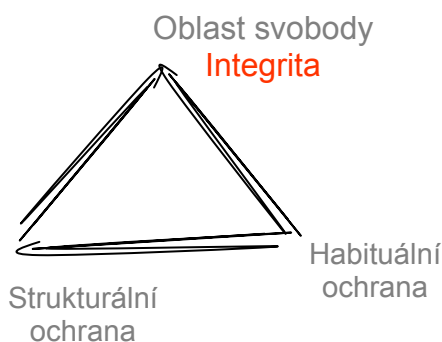

Bůh je ten, který osvobozuje. Tato svoboda je darem od Boha. Izraelský národ zakusil, že tuto darovanou svobodu nelze udržet za pomoci opatření, která svobodu omezují. Kontroly a neustálá přítomnost pravidel nevedou ke svobodě. Toto přikázání zakazuje všechna myslitelná omezení svobody. S nimi by totiž Izrael mohl vlastní svobodu prohrát.

Oblast svobody, kterou zde máme na zřeteli, je INTEGRITA.

Integritu můžeme definovat následovně: oproti známému „anything goes“, kdy je možné všechno, jen když se věc prodá, je integrita sebeurčením s ověřenými hodnotami, kterým se zavážeme. Integritu jako souhlas s identitou je pak třeba hledat a chránit ji, i když se podmínky mění.

➔ **ZÁKLADNÍ INSPIRACE:**

Pro církevně-sociální organizaci to znamená, že farnosti a sociální organizace iniciují strukturální a kulturní procesy, jež znovu interpretují a uvádějí do praxe zmíněnou identitu organizace. Reflektují a zajišťují ve stálém procesu rozvoje shodu komunikované a živé identity, vize² a reality.

Jako příklad uveďme lásku, která má být určující pro kulturu v církevních organizacích. Život

² Pozn. překl. Na tomto místě je v originále výraz „die Vision“.

v lásce však představuje velkou výzvu. Práce a láska. Tato dvě slova jsou různá, tak různá, že o tom lze dlouze uvažovat. „Láska“ je soukromou záležitostí, pojmem, patřícím do intimní oblasti. Bez lásky nefunguje intimní systém, prohlásil by systémový teoretik a označil lásku jako „komunikační prostředek“ intimního systému. Nehledě na smutek, který láska zase a znovu působí, je spojena s chutí. „Práce“ je potom společenskou záležitostí, je to pojem, který se vyskytuje v řadě funkčně rozlišených dílčích systémů, například v oblasti vzdělávání, práva, vědy a také politiky. Pojem, který byl v průběhu času v hospodářské oblasti potlačen. Tady je práce dána k dispozici trhu, přezkušována s ohledem na užitek a efektivitu a placena dle výsledku. Dle společenských požadavků a hodnocení se pak práce nezřídka hodnotí jako jisté břemeno.

Práce a láska. Logika práce a logika lásky. Obé je tak jednoznačně dvojznačné, že odpovídající konstrukce spojení jednoho s druhým vedly leckdy k problémům. A všude tam, kde docházelo ke spojení lásky a funkce, a to především v křesťansky motivované sociální pomoci a péči a v křesťanské výchově či vzdělávání, docházelo i k těžkostem, jak ohodnotit systémový výkon jako práci. Může být láska označena jako práce? Výkony lásky byly totiž dlouho považovány za něco nezaplaceného a nakonec se prováděly mnohdy a mnohde zcela zadarma.

Práce a láska. Funkce a společenství. Nebo řečeno jazykem Druhého Vatikánského koncilu „*communio et ministratio*“ (Lumen Gentium 4), společenství a služba. Dvě věci. A všude tam, kde očekáváme spojení služby a společenství, ve „společenství služby“, ostatně základním předpokladu pracovních vztahů v církvi, se musíme potýkat s ohodnocením pracovní organizace, typické pro daný systém. A „společenství“ se pak nezřídka stává prostředkem tlaku a dovádí samo sebe ad absurdum. Práce a láska. Logika práce a logika lásky. Služba a společenství. Dvě věci tak jednoznačně rozličné. Tam, kde se sejdou, kde se střetává práce a láska, či jinak řečeno činnost, aktivita a láska, mluvíme o jistém „specifiku“ - o křesťanském specifiku, nebo o specifiku, které má na svědomí zřizovatel daného zařízení, tedy církve. Zařízení, kde se pracuje s láskou, jako například v Domě svaté Anny nebo v Mariánské nemocnici, v chráněné dílně jménem Archa Noemova nebo v Duhové školce. Všude tam očekáváme ducha křesťanství, ducha církve. A naopak v čem spočívá ona specifická sociální a pečovatelská práce, práce lékařů či pedagogů než to, že se tato práce rodí z lásky? Křesťanské specifikum „činné lásky – kvůli tomu se pan Müller rozhoduje po mnoha úvahách pro církevní domov pro seniory jménem Dům Svaté Anny a nikoli pro „světský“ domov Belvédér, který by si se svou penzí mohl taktéž dovolit. A kvůli stejné lásce se doktorka Helmesová rozhodla pro práci v Mariánské nemocnici a ne v městské poliklinice. Práce a láska a nebo také „činná služba lásky“ je tak specifická mesaliance, že se nabízí úvaha: kolik „činné lásky“ je tady vlastně potřeba. A jakým způsobem je to vlastně proveditelné?

Potřebná je vůle ke změně ze strany organizace, kde se vzhledem k specifickému profilu očekává láska při práci. Proces změn samozřejmě nemůže probíhat v souladu s názorem, že „jeden umí to a druhý zase tohle“ a být tak ponechán pouze na přirozených schopnostech jednotlivých osob. Kompetence jsou nutné a musí se předávat dále. V dané organizaci pak musí být zprostředkovány jak pracovníkům, ale především také vedení. Je třeba patřičné formace a informací, aby byl personál senzibilizován pro téma láska a tak kvalifikován pro její aplikaci v konkrétné situaci. Nutný je v tomto případě také trénink, který naučí, jak spojit kulturu organizace s konkrétní skutečností a strukturami, v nichž se daná organizace nachází.

Výsledek je pak možné měřit dvojím způsobem: na základě čísel a příběhů. O výsledku je možno komunikovat, a to opět dvojím způsobem, řečí čísel a řečí příběhů. O tom, co se skutečně odehrává v určité organizaci, se často dozvídáme, teprve když slyšíme příběhy. Pouze fakty, statistikami nebo náklady stěží někoho přesvědčíme. Vedení musí být schopné komunikovat pomocí příběhů a sdělit tak, oč skutečně jde. Kvalita komunikace v církevní organizaci spočívá v tom, že jsou možné oba způsoby sdílení, protože pro obé zde existují patřičné kompetence – pro čtení relevantních dat a pro vyprávění příběhů.

3. přikázání: Pomni, abys den sváteční světil

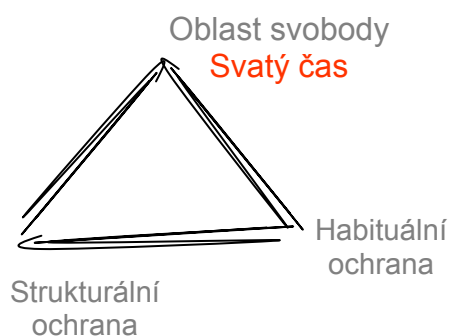

Když Izrael slaví v obtížných podmínkách exilu šábes jako den své svobody a jako den klidu a pokoje, pak se tento den klidu a pokoje stává opěrným bodem náboženského času a řádu. A tento řád pomáhá člověku a posiluje jeho svobodu.

Důležitý je v tomto případě prostor času: SVATÝ ČAS.

Znamená to, že musí existovat jisté časové prostory, které nepodléhají funkčnímu diktátu. Musí existovat společné „svatý čas“, společné „svaté doby“. Pracovní klid, společenství a (při společné oslavě křesťanské neděle) identita. To vše musí být umožněno. Neděle, která se obecně, počínaje továrnami a konče univerzitami a nebo, chceme-li, také sociálními organizacemi, považuje za den pracovního klidu. Působí tak jako ochranná zóna. V rámci této ochranné zóny pak funguje jisté tabu, jež kontroluje náš vlastní čas. Zkušenost, že se ani v mém sociálním okolí nepracuje, ospravedlňuje vlastní chování a zakazuje negativní sankce. Opačnou situaci ukazuje příklad pekaře, který peče v neděli časné ráno housky, protože ani jeho okolí není nečinné.

➔ ZÁKLADNÍ INSPIRACE:

Pro křesťanskou sociální organizaci zde platí následující:

je důležité vyjmout neděli coby „svatý čas“ ze všedního dne. Křesťanská neděle souvisí v mnohém se starozákonním šábesem, dnem, kdy se nepracuje, dnem sociálního klidu a dnem národní identity. Přesto jde o něco jiného. V Novém Zákoně se po bok soboty staví neděle, jako „den Páně“, první den v týdnu jako den vzkříšení. Podle slov Skutků apoštolských je to den upřednostněný pro lámání chleba, tedy eucharistie, den, kdy se schází společenství věřících (Sk. 20, 7). V tento den se měly také vybírat peníze na Jeruzalém. Označení „den Páně“ nám zůstalo až dodnes v románských jazycích, srov. latinské „dies dominica“, italské „domenica“ a francouzské „dimanche“..

Germánské jazyky si pro všechny dny v týdnu udržely pojmenování pro pradávných bozích nebo určitých souhvězdích. Den Slunce, německy der Sonn(en)tag, tedy neděle, srov. také anglické „Sunday“, najednou v křesťanství zažívá změnu optiky. V Kristu vyšlo lidem „slunce spravedlnosti“. Neděle, den Páně, jako první den v týdnu je dnem, kdy se lidé shromažďují (sociální dimenze), aby slavili Kristovo vzkříšení (křesťanská identita). Až teprve později se vzhledem k politickým změnám stala neděle dnem pracovního klidu. Důležitý je v této souvislosti zákon o neděli z roku 321, podle něhož byla zakázána veškerá práce s výjimkou práce na poli. Dovolena, ba dokonce vyžadována, byla aktivita sociální, například návštěva vězňů.

Pro mnoho organizací však již na této úrovni vzniká dilema. Na jedné straně zde vyvstává nutnost vyčlenit individuální a sociální (pracovní odpočinek je možný pouze tehdy, pokud je zakotven v určitém sociálním rámci) den klidu, který se odlišuje od dnů všedních. Na druhé straně je však potřeba prolomení sociálního klidu, protože lidé v konkrétních zařízeních, jako například nemocnicích, domovech s pečovatelskou službou nebo domovech pro seniory, jsou odkázáni na služby. Je tak zapotřebí velké fantazie na to, aby se dodržovala neděle jako speciální den pro životní a každodenní řád člověka a utvářela se tak zase a znovu. Takto ji bylo možné zakusit i v organizacích sociálních služeb, kde není možné dodržovat den pracovního klidu.

Uvedme jako příklad konkrétní domov pro seniory, Dům svaté Pavlíny v obci Mallinckrodt. Na jedné straně zde existuje úsilí o slavení neděle a přerušování rutiny všedního dne. Toto úsilí je úspěšné. Na druhé straně nemohou být přerušeny sociální a medicínské služby a proto by si klienti ani jejich rodinní příslušníci absolutní nedělní klid nepřáli. Opět se tedy pracuje s fantazií, aby se v domově navzdory nutné práci vytvořila nedělní atmosféra. Středobodem zájmu je zde nedělní eucharistická bohoslužba v kapli. Každý klient, který se chce zúčastnit, má právo na doprovod. Na počest neděle se chystá také zvláštní jídlo, (například žemle s vajíčkem k snídani a pečeně k obědu, odpoledne koláč atd.) popřípadě nápoje (víno k obědu a k večeři pivo). Stůl se prostírá bílým ubrusem a je ozdoben papírovými ubrousky. Pracovnice z řad personálu nosí kolem krku hedvábné šátečky, které si samy vyrobily. Klienti tak mohou i podle něj rozpoznat, že je neděle. Vnímají „vizuální příznaky“ neděle, například sváteční oděv, a reagují na ně svým „nedělním“ chováním. Zvláštní pozice neděle platí i pro zaměstnance zařízení, zvláště pro ty, kteří ten den mají službu. V neděli se nevykonává práce, kterou je možné přesunout na jiný den v týdnu (například žádný velký úklid; uklízí se pouze v případě potřeby). K snídaním, obědům a večeřím jsou pozváni i rodinní příslušníci pracovníků, kteří právě slouží. Toto gesto kvituje personál s povděkem. Klienti si přitom cení návštěv mladších lidí a zvláště dětí.

4. přikázání: Cti otce svého i matku svou

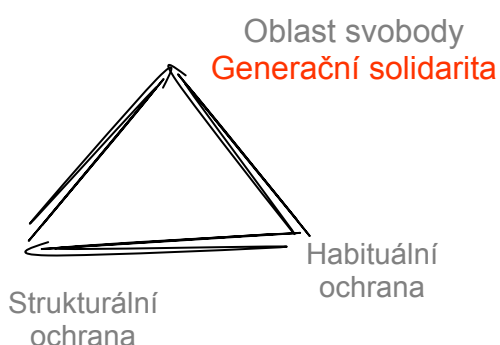

Přikázání se zaměřuje na izraelské otce rodin a všímá si jejich chování k zestárlým rodičům. Pokud vyvolený národ solidárním způsobem zajistí život/přežití těch, kdo doposud měli na starosti život a přežití dětí a nyní jsou na ně odkázáni, pak zajišťuje svoji vlastní svobodu a budoucnost.

Máme zde další prostor svobody – MEZIGENERAČNÍ SOLIDARITU.

Generace disponují vlastními šancemi, které je třeba naplnit, a vlastními riziky, které je třeba rozpoznat a odpovídajícím způsobem s nimi pracovat – a to právě v solidární vzájemné pomoci, přesahující hranice jednotlivých generací.

➔ **ZÁKLADNÍ INSPIRACE:**

Křesťanská sociální organizace musí mít na paměti, že se sociální pomoc poskytuje starým i mladým lidem a je poskytována lidmi staršími i mladšími. V budoucnu bude každopádně starší generace nabírat na síle – a to v roli příjemce pomoci i v roli pomáhajícího. Je třeba vzít na vědomí tyto problémy a šance, jež z nich vyplývají, a je také třeba obé využít, pro kulturu, kde by měly být využity výhody všech věkových stupňů, a to ve svobodě.

O mezigenerační solidaritě se diskutuje v různých organizacích včetně církevních.

Přitom se hovoří o problémech mládeže a také o problémech seniorů. Nabízí se zde také následující otázka: jaké šance přináší stáří, a to konkrétně v sociálních organizacích církve? Jakou šanci mám já sám coby osoba poskytující pomoc či osoba, které se pomáhá?

Jak již bylo před časem vědecky dokázáno a jak ukazuje praktická zkušenost více či méně bolestně, závisí kvalita lidského stárnutí na individuálních zdrojích. Tělesné zdraví, fitness, psychická odolnost, duševní mobilita a flexibilita – díky těmto aspektům, rozvinutých různou měrou, prožívají lidé své stáří různě. Toto je ovšem pouze jeden z faktorů.

Kvalita stárnutí závisí dále, a i to prožíváme stále bolestněji, na sociálních podmínkách. Na sociálním systému, na systému zdravotnictví a systému hospodářském. Jak dlouho může pracovat starý člověk a kde? Kolik by měl obnášet důchod?

Jak definovat nutné medicínské úkony a co je přesahuje? Jakou péči může senior vyžadovat? Rozdíly ve stárnutí jsou značné, jsou dány geneticky, kulturně, individuálně. Ani dnešní senioři nejsou tím, čím byli staří lidé v minulých generacích. Jedno je však jisté: populace v Evropě stárne čím dál tím více. V průběhu minulého desetiletí se lidský věk v Evropě, a to především v Evropě západní, zvýšil v průměru o dvě desetiletí.

Muži se dnes průměrně dožívají věku 74 let, ženy se dožívají věku 80 let. Tato tendence je vzestupná. Dvacet let navíc pro jeden lidský život podle toho, jak dotyčná osoba žije. Darovaná doba k životu, nebo jen prodloužené přežívání zbytku života? A jak se má s těmito novými roky zacházet? Můžeme tato léta, někde mezi pětapadesátým a pětasedmdesátým rokem, popsat novými zajímavými řádky v našem životopise nebo se ocitneme mimo, na rozhraní mezi přílišným mládím a přílišným stářím? „Rádoby mladí“ či „staří mladí“. Životní rozhraní, s nímž si ani jazyk a řeč nevědí rady. Jakýsi „třetí život“ před „životem čtvrtým“. „třetí život“, životní fáze, pro kterou nemáme žádnou historicky doloženou a kulturně zakotvenou formu k prožívání. Nikdo neví, jak máme tento život žít. Ještě nebyly stanoveny možnosti a hranice. Evropa stárne postrádajíc vzor. Staré vzory již neplatí a nové ještě neexistují. Konkrétně to platí pro návody sociálních imaginací a síly k politickému rozhodování. Po „třetím životě“, ať již vypadá jakkoliv, pak přichází doba, kterou nazýváme „čtvrtým životem“. Období, kdy tělesné, duševní a duchovní situace v životě člověka omezují jeho sebeurčení a svobodu rozhodování. Doba, kdy člověk prožívá určité věci, ale již je sám neutváří. Do popředí se tak dostává závislost na jiných osobách. Snahu o autonomii nahrazuje péče jiných. Asi 35% osob, které dovršily 90 let, onemocní v Evropě demencí. Stáří ve své nejradikálnější formě vyžaduje nové rámcové podmínky, a to konkrétně podmínky související se zajištěním individuální péče. Ta by neměla být poskytována jen těm, kdo mají dostatek prostředků (doufejme, že dosažených legálně) a najmou si soukromé ošetřovatelky ze zemí Východní Evropy.

Co znamená dvacet let navíc pro lidskou existenci pro Evropu? Demografická struktura se mění, protože se zároveň rodí méně a méně dětí. Situace se zhoršuje. Pokud to tak půjde dál, přesáhne v Evropě v roce 2030 každý třetí člověk věk šedesáti let. K tomuto stavu může dojít za předpokladu, že Evropané nebudou chuť mít děti, tak jako tomu je ostatně i dnes. A máme tak před sebou nejen problém zajištění péče pro seniory, ale i zajištění mládeže. Senioři pak nebudou menšinou, o kterou se je třeba starat, nýbrž obávanou většinou.

O seniory je třeba pečovat. Tato myšlenka patří v evropských společnostech k jakémusi minimu humánních standardů. Trápení, pronásledování nebo zanedbávání starších osob a také neposkytnutí podpory či pomoci – to se setkává v naší kultuře s rozhořčením. Nicméně: v souvislosti se seniory mluví mnozí lidé o řadě věcí s neskryvanými obavami. Kdo zaplatí všechny ty důchody? Kdo poskytne a bude financovat sociální pomoc? Kdo bude pečovat o nemocné seniory a z jakých zdrojů bude péče uhrazena? Mezigenerační smlouva je tak zpochybňována a setkává se s nedůvěrou. Okřídlená věta „pacta sunt servanda“ také zcela neplatí. Tyto otázky jsou otázkami, které musí Evropa zodpovědět a které si je třeba v mnohem větší míře položit také v církevních organizacích - zde také ve smyslu čtvrtého přikázání. To totiž zajišťuje stáří nejvyšší možnou míru svobody.

V organizacích může být svoboda mladých i starých ochráněna s ohledem na aspekty sociální i ekonomické a může být také podporována pro kulturu, jež by měla využívat výhody všech věkových stupňů. Proto by měla být zdůrazněna hodnota práce našich starších spolupracovníků a měla by z naší strany zakusit podporu. Na druhé straně by ale starší spolupracovníci měli být ochotni přijímat inovace a být flexibilní. Stáří nám nebrání se učit nové teorie a metody. V tom případě je však třeba vytvořit struktury, které umožní starším kolegům naučit se nové věci a nacvičit si je. Odkaz na mládež a její možnosti nám nesmí zastínit pohled na stáří a jeho zásluhy. Je třeba také vytvořit struktury, kde se mladí lidé mohou v každodenní praxi učit ze zkušeností a rutiny starších zaměstnanců.

5. přikázání: Nezabiješ

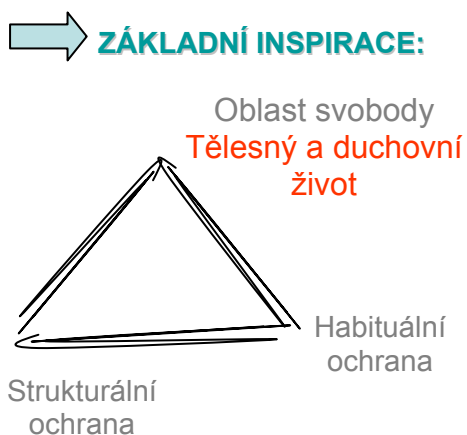
Když se Izrael zavázal k ochraně života a obraně před vším, co ohrožuje přímo nebo nepřímo život jiných lidí, zavázal se i k ochraně své svobody.

Máme před sebou prostor svobody: TĚLESNÝ A DUCHOVNÍ ŽIVOT.

Ve starozákonní tradici je člověk, ať muž nebo žena, tělem (basar), duší a psyché (nefeš) a má ducha Božího (ruah), „ducha“. A tento život musel být respektován ve všech rovinách.

Pro křesťanskou sociální organizaci to znamená následující:

církev a její zařízení se starají o celkový život člověka, o jeho život tělesný, psychicky-duševní a duchovní. Rozvíjí struktury a postoje, které kladou do protikladu k významu imanentna na jedné straně a do protikladu k transcendentnu na straně druhé křesťanskou kulturu života, která se snaží spojit nebe se zemí.

Co znamená chápat lidský život ve starozákonní tradici jako život „celkový“, celistvý? Je třeba pochopit člověka jako „basar“. Tento pojem znamená v překladu „tělo“. Člověk je tělo, maso a všechno, co si s tělem spojujeme: sexualita, početí, narození, kojení, krmení, látková výměna, růst, zdraví, síla.

Slabost, nemoc, stáří, smrt. Ani tyto věci Starý Zákon nezastiňuje. Již na prvních stránkách Písma čteme, že je tělo dobré. A v Novém Zákoně? Ježíš je slovo, které se stalo tělem. Tělo činí člověka jedinečným v jeho tělesné zvláštnosti. Tolik zaprvé. Zadruhé se však jeden člověk podobá druhému a v tomto ohledu si jsou rovni. Tělo nám ukazuje krásu a zdraví, když jsme silní. Když jsme slabí, nastavuje nám zrcadlo nedokonalosti, náchylnosti k různým věcem a naší konečnosti. S tělem jsme schopni samostatného života, ale zároveň potřebujeme druhého člověka vedle sebe, potřebujeme společnost. Tělo je člověkem jako mužem a ženou a z toho vyplývají i tělesné vztahy mezi lidmi. Člověk je tělem. Může jednat o své vůli, ale zároveň je závislý na druhých. Potřebuje pomoci. Zakouší konečnost.

Je třeba respektovat člověka jako „nefeš“. Tento pojem označuje ducha, vědomí nebo psyché. Rovněž i lidskou vitalitu a živost. Bůh vdechuje člověku utvořenému z „hlíny a prachu země“ do jeho nosních dírek životní energii. A tak vzniká nefesh: tvor, živo-čich. Slovo nefesh znamená v doslovném významu „hrdlo“. A proč tomu tak je? Nefesh je hrdlo, které se nadechuje k životu. Život, který se žádostivě nadechuje, dychtí po životě, zná vášeň a nespoutanost. A dýchá v životním rytmu, tu zrychleně, tu klidně, tu pravidelně, tu nepravidelně. Hrdlo, jež může také zadržet dech, jež očekává štěstí nebo neštěstí a zhluboka si vydechne, když se život podaří. Hrdlo, které volá druhého člověka v případě potřeby. Křičí bolestí a zpívá radostí. Oněmí, když schází slova a když ho škrtí strach. Nefesh je hrdlo, které ze sebe vydá poslední vydechnutí - zástava dechu, smrt. Co znamená nefesh? Jsou to naše tužby a přání, které si přejeme od života. Sny o štěstí, lásce, o tom, jak porozumět druhým a sám být pochopen, o vzhledu do hlubiny věcí a po poznání. Vášnivě a vášně plně hledání a apatické opouštění, štěstí a prohrávání. Člověk je nefesh, duše, psyché, vědomí. Člověk je schopný života a přesto potřebuje pomoc druhých. Je smrtelný. Je třeba respektovat člověka také s jeho ruah. Ruah je nejtajemnějším pojmem v této skupině. Můžeme ho vysvětlit slovem, které označuje to, co nazýváme „duchem“. Musíme samozřejmě zavrhnout dávné dědictví, které nám zatěžuje naše vědomí. V německém překladu Bible³ je slovo ruah přeloženo pojmem „duch“. My však pod tímto označením chápeme mnohdy „schopnost myslet“, „rozum“, „inteligenci“ a „racionalitu“. Všechny tyto úvahy musíme ponechat za sebou, jinak by nás odvedly do slepé uličky.

Slovo ruah znamenalo původně něco jiného. Ruah přichází jako jemný vánek. Jemný vánek Boží, který se dotýká člověka. Vzduch, který se stává dechem člověka a celého stvoření. Odpověď Boží pro člověka, který zápasí s dechem. Odpověď Boží na lidskou touhu po životě. Božská síla, která neodvolatelně mění člověka. Předtím byl chudý a bez motivace, nebo naopak až přespříliš aktivní či sebevědomý. Nyní má sílu, ale je odkázán na Boha. Síla jeho „já“ na Bohu závisí. Jistota jeho smyslu života je v Božích rukou. Jeho přání a obavy jsou také ve vztahu k Bohu. Nyní žije, i když zemřel – u Boha.

Organizace rozvíjejí struktury a motivují k postoji, který se snaží ochránit a podpořit vlastní tělesný, psychický, duševní a duchovní život, život bližních, kolegů, klientů či zákazníků. Tak se vytváří kultura života. Jednoduchá věta, ale mnohá farnost nebo organizace s tím má často potíže, například tam, kde se redukuje kvůli nákladům počet zaměstnanců, kde se práce vykonává s velkou námahou a po delší dobu ke škodě těch, kterým mám být pomoheno a ke škodě těm, kdo pomáhají. Ze strachu před ztrátou zaměstnání se zamlčuje tělesné, duševní, duchovní a psychické přetížení. I v církevním sektoru nezůstávají všichni nemocní pracovníci doma. To často vede ke ztrátě dobrého zdraví.

I v mnohých církevních organizacích chybí kultura, která by respektovala a naplňovala duchovní potřeby lidí v určitém čase a na určitém místě, kultura umožňující setkání s Bohem a chápe je jako samozřejmé.

3 Pozn. překl. Toto tvrzení by mělo platit i pro české biblické překlady.

6. přikázání: Nesesmilníš

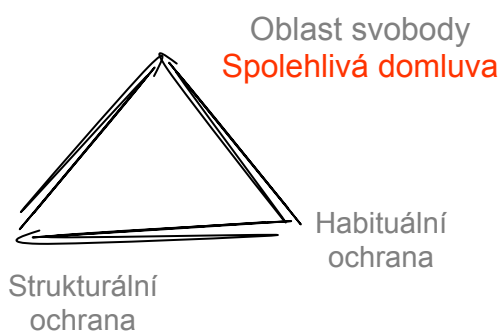

6. GEBOT: DU SOLLST NICHT EHEBRECHEN...

Izrael zde chrání sociální život ženy, tedy slabšího partnera ve vztahu, a negativně sankcionuje porušení manželského slibu a důvěry (ostatně v dobách starozákonních veskrze běžné), které by zničilo materiální a sociální jistotu ženy. Chrání tak svobodu slabších a tím také svobodu národa. Důležitý je zde prostor svobody **SPOLEHLIVÉ DOMLUVY**.

Redukuje se zde totiž materiální a sociální riziko, a to jak všech potřebných, tak i těch, kteří jim pomáhají. V neposlední řadě se zde jedná také o profesionální zaměstnance, o uzavírání spolehlivých smluv a jejich vzájemné a transparentní dodržování, čerpající ze vzájemné dohody obou stran.

➔ **ZÁKLADNÍ INSPIRACE:**

Křesťanská sociální organizace pak musí i při dohodách a uzavírání partnerství respektovat a chránit slabšího partnera.

Toto klade nároky i na určité profese a organizace. Důležitá je zde totiž minimalizace rizika slabších osob. Těmito slabšími osobami rozumíme nejen ty, kteří hledají pomoc, ale i pracovníky či dobrovolníky v určitém zařízení. V popředí stojí vztah, který má silnější partner ke slabšímu partnerovi. Nesmíme se zde nezmínit také o strachu a nedůvěře, které má většinou slabší partner. Ten totiž (legálně a za společensky odůvodnitelných poměrů) takřkajíc ztrácí půdu pod nohama, často v oblasti materiální a sociální.

Například dostává výpověď, zažívá na pracovišti různé organizační změny atd.

Jako příklad uveďme nyní pracovní vztahy v církvi. Požadavek smluvní spolehlivosti činí církevním organizacím stále velké problémy. Práce ve společenství služby není prací obyčejnou. Zprvce se zde jedná o práci. Práce je s člověkem neoddělitelně spojena, pouze prací se člověk stává člověkem. Práce je výraz lidského sebevyjádření nebo sebeuskutečnění. Při práci zjišťujeme, kým jsme, přijímáme odpovědnost za druhé, stavíme základy pro naši vlastní budoucnost a budoucnost společnosti (srov. *Laborem Exercens* 4n.). Práce patří ke zdařilému životu a naopak smyslem práce je zdařilý život. Pokud jde o smysl práce, pak najdeme v již vzpomenuté encyklice *Laborem Exercens* užitečné rozlišení související s prací. Encyklika mluví o subjektivním smyslu práce, tedy o tom, co činí práce s pracujícím člověkem, a o objektivním smyslu práce, tedy tím, co z práce či při ní vzejde. Toto rozdělení nepostrádá hodnotící hlediska. Prioritou je to, co práce činí z člověka, co mu působí. Odpovědnost a sebevyjádření člověka jsou faktory, jež činí práci tím, čím je. To je její kvalita, její stěžejní kvalita. Teprve sekundární pozici pak zaujímá zboží, které práce produkuje a kvalita služeb. Ke zdařilému životu patří práce a smyslem práce je zdařilý život. To je velice důležité hledisko. Pracoviště církevního zřizovatele, postupující spravedlivě podle principů sociální nauky církve, je synonymem této kvality.

Kvalita je ale také něco, co je nám přičteno zvenčí. V tomto případě se jedná o atributivní kvalitu. Tato kvalita se definuje v dialogu pracovníků a zřizovatele se zákazníky a poskytovateli finančních prostředků. V příslovečném zákulisí se pak nacházejí standardy, DIN- a ISO normy a další, podle nichž se měří. A pojem kvality se již dávno etabloval jako konkurenční pojem i v církvi a jejích organizacích. Odpovídajících kontrol této kvality známe každý z nás jistě mnoho. Kvalita je zprvce pojmem, který se dotýká identity. A středobodem této kvality je dobrá zpráva, mající kořeny v minulosti. Znamená to, že všude tam, kde se pracuje ve jménu církve, musí být zjevná základní kvalita, křesťanská identita zařízení. Zadruhé je kvalita konkurenčním pojmem. Středem jejího zájmu je zákazník. To znamená, že všude tam, kde se pracuje ve jménu církve, musí být zjevná odborná kvalita, efektivita a solidní ekonomický základ. Toto vyžaduje dvojí kompetence, odborné znalosti a rovněž znalosti křesťanské, tedy patřičné postoje.

Pracovat pro církev je něco zvláštního. Na kvalitu církevních pracovišť jsou právem kladeny zvláštní nároky. Nárok církve, být znamením a nástrojem Boží přítomnosti a garantovat dvojí kvalitu, vede k určité kultuře na pracovišti a odpovídajícím strukturám. Duch svatý, jak to formulovali otcové koncilu v dekretu *Lumen Gentium* sjednocuje církve v „in communion et ministracione“ (*Lumen Gentium* 4), ve společenství a službě. Církev má proto dvojí úkol, být společenstvím a prokazovat službu bližním.

Všude tam, kde se pracuje ve jménu církve, vládne dvojí kultura, kultura společenství a služby. To se odráží ve dvojité personální a organizační struktuře. V kultuře společenství věřících a kultuře podniku poskytujícího služby. Společenství, které se formuje na základě přesvědčení a společenství, k jehož vzniku vedou určité zájmy. Pospolitost a solidarita na straně jedné a dělba práce s efektivitou na straně druhé. Současně rodinná atmosféra a účelovost.

Na pracovišti v církvi je důležité „communio“ a „ministratio“, společenství a služba. Nebo, jak to popisují základní pravidla pro pracovní vztahy v církvi, „společenství služby“. Práce ve společenství a služba v církvi vyžadují informace o daném společenství a o jeho službě, dále také schopnost a ochotu danou službu vykonávat, vykonávat ji s nadšením a identifikovat se s ní. Všude tam, kde náboženství představuje takřikající vizi revize na pracovišti, tam se pracuje ke spáse a k blahu člověka, zjevně, účinně, strukturálně a kulturně.

Právě také v církevních organizacích s jejich zvláštním právem společenství služby je třeba dbát na dodržování dohod a kulturu důvěry. Ta pak povede k silnější identifikaci zaměstnanců se společenstvím služby v církvi a tím i k zajištění kvality práce.

7. přikázání: Nepokradeš

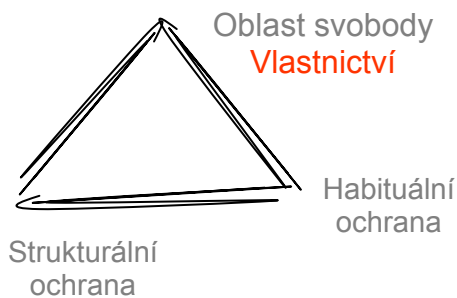

Již ve Starém zákoně byla svoboda chápána jako šance k „sebeuskutečnění“ (spíše však pro celý národ než pro jednotlivce). K této šanci patří i vlastnictví. Když Izrael zajistí vlastnictví jednotlivce a zakáže veškeré jednání, jež by mohlo tento majetek coby materiální základ svobody ohrožovat, pak chrání svobodu dotyčného člověka.

Hovoříme nyní o prostoru svobody: **VLASTNICTVÍ**.

Spravedlnost v souvislosti s majetkem spočívá ve spravedlivém rozdělení majetku a ve spravedlnosti ve smyslu podílení se na užitku z majetku a spravedlnosti šancí.

➔ **ZÁKLADNÍ INSPIRACE:**

Křesťanská sociální organizace musí vědět,

že ekonomický základ pro život je tradičním tématem sociální etiky. Toto platí i pro konkrétní zařízení. Také tam, kde není stěžejním úkolem shromažďování majetku, existuje závazek hospodařit eficientním způsobem. Pojetí, které přijede ke slovu nejpozději tehdy, když určitá farnost či spolek má z finančních důvodů potíže s poskytováním služeb.

Spravedlnost ve vztahu k majetku a adekvátní zdůvodnění jeho významu má v křesťanství dlouhou tradici. Tomáš Akvinský tak například zdůvodňuje hodnotu osobního majetku podporujícího lidskou svobodu tak, že „každý vynakládá mnohem více starostí, aby si opatřil, co patří jen jemu samotnému, než pro, co patří všem nebo mnoha.“ Proto „jsou lidské záležitosti lépe spravovány, když se jeden každý člověk sám stará o to, aby si opatřil, co potřebuje.“ (podle Summa Theologica II-II, 66, a.2). Tomášova nauka tak připomíná klasicky liberální postoj již

zesnulého držitele Nobelovy ceny Milтона Friedmana. Podle něj „spočívá sociální odpovědnost podniku v tom, aby zvyšoval svůj zisk.“ Pouze tehdy, když podnik pracuje eficientně, nezvyšuje pouze svůj zisk, ale roste i dobročinnost.

Tomáš a v návaznosti na něj i sociální nauka církve (například Jan Pavel II. v *Centesimus Annus* 6 a Benedikt XVI. v *Caritas in Veritate* 10-20) rozlišují mezi získáváním majetku a jeho užíváním. Každý člověk má právo a možnost (rovnost šancí), aby si majetek vyzískal. Toto právo na soukromě získané vlastnictví je však podřízeno společnému právu na užívání. Soukromé vlastnictví podléhá ve svém užití „určení statků pro všechny“ (*Laborem Exercens* 4). Protože zde jsou pozemské statky pro všechny lidi, neměly by být užívány jako soukromé vlastnictví, ale jako „vlastnictví společné“ k blahu všech, kteří je užívají. Majetek je tak spojen se sociálními povinnostmi. Až dodnes platí pro podniky a právě pro podniky sociální a církevní zavazující péče například o spravedlivou mzdu a spravedlivé sociální odvody. Tak to vyžaduje pastorální konstituce 2. Vatikánského koncilu (*Gaudium et spes* 76).

Pro církevní organizace jsou otázky vlastnictví a s nimi související otázka hospodaření navzdory uvedené tradici již tradičně obtížné. Hospodářství a morálka se tak snadno dostávají do vzájemného protikladu. Mluví se o různé logice, ba dokonce o logice protikladné. Co je dobré a správné se nemůže vyplatit. Co se vyplatí, nemůže být skutečně dobré a správné. Z rozdílů roste trvalý konflikt, který ukázal Berthold Brecht krásně ve svém díle „Dobry člověk ze Sečuanu“. Dobry člověk (ještě dlouho před generovými debatami je tímto člověkem ostatně žena) Shen Te zachrání svou ekonomickou existenci tak, že změní svou roli a vyhání v pravidelných intervalech chudé jako zly bratranec Shui Te.

„Být dobrý člověk a přesto žít, to mě púlí ve dví jako blesk...“ křičí dobrý člověk ve své modlitbě bohům. Na jedné straně hospodářství a ekonomické aspekty, na druhé straně morálka. Systémová teorie se pokouší poskytnout odpověď. Morálka a ekonomie jsou již v zásadě odlišné. V ekonomii jde o zisk, o to, zda mít, či nemít. V morálce jde o dobro a správnost, o spravedlnost. O to, co chybí člověku a lidskému společenství ke štěstí, o to, co dělá člověka člověkem, co mu činí dobře, co mu přísluší. Pouze, držíc se těchto kritérií, je morálka morálkou.

Na jedné straně ekonomika – na druhé straně morálka. Je toto vůbec důstojné člověka? Na jedné straně ekonomická racionalita, na druhé straně představa morálních kvalit organizace. Kolize nejsou zdaleka vyloučeny. Tolik na straně jedné. Na druhé straně je třeba vědět, že uchování vlastních postojů a jejich obrana neznamena skrývání se ve šnečí ulitě. Žádný systém se nemůže zabývat pouze sám sebou, v každém se vždy děje něco nevyhnutelného a tyto věci pak mají vliv na vnitřní logiku systému: například tam, kde se jedná o stěžejní úkol ekonomiky, tedy o rozumné zacházení se sotva postačujícími zdroji za účelem uspokojení potřeb. Sám hospodářský systém nepochybně disponuje strategiemi k zajištění uspokojení přirozených a každodenních potřeb, nezabývá se však představami o tom, co dáva za vznik těmto přirozeným potřebám člověka a jaký je jejich charakter. Neví, jaké správné podmínky vyžaduje člověk, aby mohl žít dobře a jak by v souladu s tím měly vypadat jeho potřeby. Věcí ekonomickou je, co může nejúčelněji utišit potřeby člověka a co je mu přiměřené, věcí morálky pak, jaká pravidla rozdělování statků je důstojná člověku.

Hospodářský systém přichází ke slovu v souvislosti s morálkou tehdy, když si slibuje výhody ve smyslu své vlastní logiky. Podnikové standardy a strategie managementu, vyrůstající z představy dobrého života za správných podmínek, působí pozitivně i v ekonomické logice. Proč jinak touží všichni ti, kdo koučují a vykonávají poradenskou činnost v podnikatelské sféře, po nové vůdčí osobnosti, která by byla jakousi směsí Matky Terezy a Billa Gatese?

Přiblížení ekonomie k morálce následuje další přiblížení tentokrát v opačném směru, konkrétně přiblížení morálky k ekonomii. Výjimkou nejsou ani církevní organizace. Pohled do Písma potvrzuje, co v této souvislosti můžeme předvídat. Napjaté vztahy mezi církví a hospodářskou sférou mají již dlouhou tradici. Ve čtvrté kapitole Skutků apoštolských ve verši 32 se dočteme o

prvotní křesťanské obci v Jeruzalémě a o tom, že zde existovala idea života v ideálním „společenství statků“. Soukromého vlastnictví se měli křesťané vzdát. Dočteme se, že nikdo nenazýval nic z toho, co mu patřilo, svým vlastnictvím, ale že měli všechno společné. Tento stav ovšem vedl rychle k ekonomickému problému. Pavel musel pro zchudlé obce organizovat sbírky v Řecku a Malé Asii. Další experimentů s alternativními hospodářskými systémy se pak církev následně povětšinou vzdala. Výjimkou nicméně zůstávaly kláštery.

V církevních organizacích, jejichž blízkost k morálce je tradičně větší, než jak je tomu v hospodářském sektoru, dochází ke kontaktu mezi morálkou a ekonomikou nejpozději tehdy, když se hospodaří s finančními ztrátami, když se soutěží v oblasti sociální práce, zdravotnictví, vzdělávání a výchovy atd. stává tvrdší, když se zvyšuje hospodářský tlak a ubývá zákazníků nebo klientů. Výsledkem pak je nevyužití budov a pracovních pozic a nejpozději tehdy, když nemohou být služby vykonávány z ekonomických důvodů a je ohrožena vlastní logika, dochází ke kontaktu morálky a ekonomie. Pak se s ekonomickou logikou hledají nástroje, jež by zlepšily ekonomickou kvalitu organizace, aniž by logika morálky byla takřikajíc prodána. A jak ukazují poslední měsíce a léta, jsou tyto zkušenosti bolestné a ne vždy úspěšné.

8. přikázání: Nevydáš křivé svědectví ...

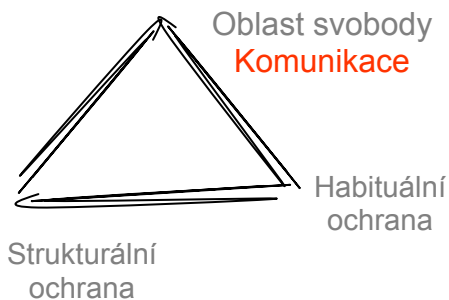

Toto přikázání se vyslovuje proti všem pokusům o „ohýbání“ práva, především pro křivé svědectví i soudu, ať již jde o svědky nebo žalobce. Křivé svědectví před soudem ohrožovalo majetek, tělo a život člověka, ale vždycky svobodu. Pokud Izrael připustí ohrožení svobody jednotlivce křivou výpovědí u soudu, pak ohrožuje i jeho svobodu.

Důležitý je zde prostor svobody: KOMUNIKACE.

Možnost komunikace z pozice podavatele této komunikace i adresáta je podstatnou možností svobody navzdory napětí mezi oběma komunikanty, a nebo právě proto.

➔ **ZÁKLADNÍ INSPIRACE:**

Křesťanské sociální organizace by měly mít na zřeteli následující:

sociální právo na komunikaci má za cíl blaho jednotlivce a společenství. A opět zde hraje důležitou roli církev coby společenství služby důležitou roli: srovnajme již zmíněné pojmy ministratio (= v našem případě účelná, eficientní funkce) a communio (= solidární společenství). V tomto kontextu je komunikace skutečně důležitou výzvou a to na úrovni strukturální a habituální, horizontální, vertikální, formální a neformální, dle situace. A může to dobře fungovat, i když formy komunikace jsou rozličné. Na nich ovšem často záleží.

Uveďme nyní příklad, který naše teze ilustruje. Paní Gerlachová měla po mnoho let pozitivní mínění o komunikaci v církevních strukturách. Nyní však vidí, že tomu tak vždy není. Pracuje již dvacet let jako sociální pracovnice specializovaná na pomoc mládeži. Pracuje pod církevním

zřizovatelem na dobu neurčitou a různými kurzy si zvyšuje své kompetence. Nyní je ale rozčilená. Najednou se místa škrtají. Paní Gerlachová patří ke služebně nejstarším zaměstnancům, ale přesto se začala bát propuštění. Ještě zatím nedostala výpověď, ale na pracovišti již kolují různé informace. Pak došlo k situaci, která jí takřkajíc otevřela oči. Nadřízený jí v rozhovoru začal vyčítat, že věnuje příliš mnoho času poradenské činnosti a že by za danou dobu měla stihnout více rozhovorů. Nadřízený jí také sdělil, že není spokojený s její prací a radí jí, aby se poohlédla po jiném místě. Zvláštní, mnoho let před tímto rozhovorem byla paní Gerlachová v práci úspěšná. Nyní se vylekala, protože považuje práci za své poslání. Výpověď zatím nedostala, ale nadřízený se jí vyhýbá a není zvána ani k pracovním poradám. Paní Gerlachová najednou pochybuje o tom, co je vlastně hodnotou v organizaci, pro niž tolik let pracovala a jak se to má vlastně se všemi těmi spolehlivými pravidly a odpovídajícími strukturami, jež by měly v podobných situacích pomoci. O důvěře nemůže být ani řeči. Paní Gerlachová dostala strach. Nemůže se spolehnout už na nikoho a na nic. Jistoty, s nimiž počítala, se ukázaly jako špatné.

V církevních organizacích, na farnostech a v sociálních zařízeních není komunikace a informace pouze právem, nýbrž povinností. Již s ohledem na farníky, klienty, pacienty, žáky, studenty nebo zákazníky. Všichni vyžadují spolehlivé informace o produktu, popřípadě službě, pro který nebo pro kterou se rozhodnou. I zaměstnanci potřebují spolehlivá místa, časy a struktury, na něž se mohou obrátit, stejně jako například také rozhodující kritéria pro určování kvality, ohodnocení výkonů, personální rozhodnutí, ale také i konflikty – jako předmět vertikální a horizontální otevřené komunikace. Neškodí ani místa a časy, jež umožňují účastnou komunikaci o osobních záležitostech a mohou zabránit nebezpečným fámám na pracovišti.

Organizace potřebují struktury, jež zajistí participaci a spoluúčast. Mezi ně patří například odbory nebo jiná zaměstnanecká zastoupení, společné schůze atd. Organizace potřebují také kulturu, vyžadující transparentnost rozhodování, předávající informace a která je solidární. Tak se potvrdí pravdivost komunikace a informací a tak se buduje a podporuje důvěra a spolehlivost.

9. přikázání: Nepožádáš manželky bližního svého.

Velmi cenné je fungující sociální okolí, ale stejně tak i okolí soukromé. Spolehlivé vztahy mezi mužem a ženou jsou základem pro rodinu a základem svobody.

Máme před sebou osobní, neboli intimní prostor. Ten je základem života pro lidstvo a musí být chráněn před útoky, již proto, aby byla ochráněna svoboda jednotlivce i celého společenství.

Naším prostorem svobody je tentokrát intimní společenství. To je velmi cenným statkem ve vztazích mezi muži a ženami, nehledě na věk. Je třeba jej jako takový posilovat a chránit proti útokům zvnějšku, v neposlední řadě vyvíjením struktur, jež zajistí kompatibilitu mezi intimním systémem a cizími systémy. Intimní či blízké vztahy mezi lidmi je třeba podporovat a chránit před jejich zraňováním. Z výše uvedeného pak vyvstává dvojitý nárok, a to jak na pomáhající (na profesionální i dobrovolné úrovni), tak na ty, kterým se pomáhá. Jedná se také o důležité téma pro struktury církevních organizací, konající jako ve smyslu blízkých mezilidských vztahů („communio“), tak také funkčně („ministratio“). Prvou zmíněnou oblast je, jak již bylo řečeno, třeba rozvíjet a chránit.

Křesťanská sociální organizace, konkrétně církevní, má pak vědět,

že pracovníci v zařízeních žijí v rodinných a společenských vztazích. Ty je třeba respektovat, protože patří k člověku, a poskytnout jim podporu. Středobodem je v této oblasti vždy rodina. Ta si zaslouží ochranu proto, že je, jak píše sociolog Peter Fuchs, jediným funkčním systémem společnosti, který přejímá, buduje a stabilizuje „funkci celkového zohlednění osob.“ Jen v ní si zaslouží zájem člověk jako celek, s tělem,

duchem a duší. Extrémní nárok a extrémní zatížení, nicméně se vyplatí je dodržovat.

Proč, když ne z lásky. Chladný jazyk sociologie vypovídá, že „v intimním systému rodiny, jež je prodloužením intimního systému manželství, musí být přijímáno komunikační médium láska.“ Oboustranné zohledňování funguje tehdy, pokud je láska přítomna. V rodině se lidé musí mít rádi. Nemilování není žádoucí. Stejně tak by se neměl tolerovat ani odpor nebo zanedbávání. Pokud je totiž láska důležitým funkčním předpokladem, pak nedostatek lásky vede ke katastrofě. Vidíme to jasně, když vezmeme v potaz rozvody manželství a jejich důsledky. Sociologickým jazykem vyjádřeno jsou totiž děti prodloužením intimního systému manželství.

Můžeme nyní mluvit o významu rodiny i ve smyslu teologickém, o vzájemné službě členů rodiny coby celistvých, celých lidí s tělem, duchem a duší a o pomoci rodiny pro jejich zdařilý život. Také o tom, že rodina je společenstvím života a životních osudů člověka (CIC can. 1055). Máme na mysli rodiny, kde se může realizovat láska a solidarita (CA 39, 1) Výsledkem propojení sociologického a teologického pohledu je pak dvojí aspekt rodiny, funkčnost a láska, což činí rodinu vysoce funkčním útvarem. Tam, kde dochází k absencím jednoho z faktorů, dochází k potížím, ba ke katastrofám. Jak víme, těchto katastrof přibývá na všech společenských úrovních a ve všech fázích rodinného života.

Na vině je nejen neschopnost lidí ke spolehlivé vazbě s druhým člověkem a ochotě jej přijmout, jaký je, ale také i nedostatečná systémová podpora pro člověka. Například současné hospodářství vyžaduje flexibilní a mobilní zaměstnance, časový shon, hektický život. Právě časové nedostatky jsou pro rodinu fatální. Ve všední den musí mnohý rodič balancovat mezi prací a rodinou, což může vést ke stresu a v neposlední řadě i fyzické a psychické zátěži.

V případě nemožnosti sladit čas pracovní a rodinný může se i rodina otřást v základech. Rodiny totiž nemohou dlouhodobě žít bez ustáleného časového řádu. Stejně tak nemůže být čas věcným problémem, okolo kterého se točí jejich komunikace. Oběťmi časového tlaku jsou nakonec povětšinou děti a mladiství. Již od jejich útlého věku mnozí rodiče svěřují dítě profesionálním chůvám a zvažují, kolik peněz stojí hlídání a jaká forma je nejvhodnější. Potřeby dětí přitom nejsou vždy tím prvořadým kritériem. Vedení mnohých podniků a organizací jsou však již senzibilizovány v souvislosti s touto situací, neboť si uvědomují její závažnost.

Uvedme další příklad ze života, který souvisí s tímto příkázáním. Pan Weber je zástupcem ředitele katolického gymnázia. Sám má toto příkázání na zřeteli, ne však ve smyslu indiskrétnosti na jeho pracovišti. Intimní život studentů a kolegů je pro něj samozřejmě tabu. Natolik, že si pan Weber klade otázky, zda přílišné oddělení veřejné a osobní oblasti u člověka nevede k zanedbávání zájmu o danou osobu jako člověka. Důležitá je především práce, které je ostatně třeba k dobrému životu, a samozřejmě kolegiální. Ty potřebujeme v podstatě pro náš soukromý život, který je tak často chráněn před zraky veřejnosti. Nikdo se na zmíněném gymnáziu neptá svých kolegů po soukromých věcech, ale na druhé straně není nikdo nikomu podporou nebo oporou v případě problematických situací mimo zaměstnání. To pan Weber ví. Trápí jej také, že kvůli různým školním aktivitám netráví mnoho večerů doma a že to ani doma nikoho nezajímá. Jeho manželka je ředitelkou na základní škole a 90% vyučujících této školy jsou ženy. Tam je situace jinačí. Rozhodování na tomto pracovišti probíhá také v souladu s tím, jaký důsledek má na soukromé, intimní vztahy, zaměstnanců, lépe řečeno zaměstnankyň, včetně těch na vedoucí pozici.

Nutno podotknout, že sladění pracovní a soukromé sféry u pracovníků je pro zaměstnavatele efektivnější s ohledem na odvedenou práci. Zaměstnavatelské struktury by tak měly usilovat o jistoty v této oblasti a podporovat rodiny. Zaměstnanci by naproti tomu měli být solidární, například v otázce rozdělení příznivější a méně příznivější pracovní doby. Samozřejmě je třeba právě tato konkrétní situace věcí složitou a vedoucí často ke konfliktům. Každý, kdo někdy sestavoval plán služeb v sociální organizaci, ví, o čem je řeč. I zde by neměla hovořit jen pravidla a čísla, ale také ochota změnit daný plán dle aktuální situace a potřeby, zejména v rodinné oblasti.

10. přikázání: Aniž požádáš statku jeho.

Přikázání, či lépe řečeno zákaz, odmítá i zdánlivě legální praktiky, jakými je možné připravit jiné osoby o jejich zajištění pro život. Jako základ pro život platí „tři věci“: žena (jako oblast intimní), dům a vinice (jako oblast sociální).

Máme před sebou sociální prostor, oblast sociálního společenství, základ života. Pokud Izrael připustí jeho narušení, pak ztratí svoji svobodu.

Posledním námi pojednávaným prostorem svobody je SOCIÁLNÍ PROSTŘEDÍ.

Tři klasické sociální principy sociální nauky církve: obecné blaho, solidarita a především subsidiarita a nově také princip udržitelnosti chrání sociální prostředí, životní prostředí nás všech a naše vztahy k němu.

➔ ZÁKLADNÍ INSPIRACE:

Křesťanská a zvláště církevní sociální organizace má mít na paměti, že středem zájmu sociální služby je člověk. To je také jádrem sociální nauky církve. Člověk není prostředkem, je středem, protože je hybatelem, středobodem a cílem vši spravedlnosti (srov. podle Gaudium et Spes 63; Mater et Magistra 219). Proto lze, jak to vyjádřil nestor sociální nauky církve Oswald von Nell-Breuning, celou sociální nauku církve spočítat na prstech jedné ruky a vyjádřit jedním slovem: ČLOVĚK. Teprve z personálního principu odvozujeme ony tři klasické sociální principy, podle nichž se utváří sociální okolí člověka, aby člověku prospívaly a byly spravedlivé.

K tomu patří také princip obecného blaha. Jedná se zde o to, co je v zájmu celku, tedy celé

organizace, církve, společnosti, a co všem prospívá. K tomu patří princip subsidiarity, tedy solidárních kontaktů. Jde o solidaritu uvnitř farností a církevních sociálních zařízení, o solidaritu mezi farnostmi a charitami, mezi obcemi a farnostmi a mezi sociálními zařízeními s různými zřizovateli ve smyslu kvality poskytované sociální pomoci. Jak ale platí pro církevní sociální zařízení ona známá věta tří mušketýrů: „Jeden za všechny a všichni za jednoho“? Proč je v jednotě síla? A jak daleko může jít konkurence? Oživuje obchod nebo se kvůli konkurenci církevní zařízení sama ničí?

Solidární kontakty a vzájemná pomoc církevních organizací s jejich okolím a také na vertikální rovině mezi farnostmi a církví, mezi sociálními zařízeními a církví, popřípadě církevním vedením jsou ve smyslu obecného blaha, pomáhají všem a všem vyhoví – pokud se realizují odpovídajícím způsobem. Pravidla, jak na to, ukáže právě princip subsidiarity (Quadragesimo Anno 79), který klade důraz na rovnováhu mezi vlastním výkonem a výkonem pomoci. Zdůrazňuje právo a povinnost jednotlivce nebo menších společenství na sebeodpovědnost a vykonávání věcí, které jsou z jejich strany možné vykonat. Zdůrazňuje však také, že jednotlivec nebo menší společenství má právo na podporu větších subjektů při vykonávání svého úkolu. Jakmile úkol přesahuje kompetence jednotlivce nebo skupiny, je třeba, aby se do situace vložila společnost. Třetí věta o principu subsidiarity zdůrazňuje „subsidiární asistenci“, tedy to, že se má podpora realizovat dle možností jen na přechodnou dobu coby pomoc ke svépomoci.

Sociálně-etické myšlenky subsidiarity odpovídá myšlenka systémově teoretická, a sice tzv. autopoietická uzavřenost systémů (Niklas Luhmann). Proti té se nelze prohřešit, aniž by nebyla narušena operační schopnost systému nebo organizace včetně jeho/jejího společenského výkonu. Dle obou pojetí nejsou možné svévolné zásahy do autonomie organizací na straně jedné. Na druhé straně se musí zasáhnout tehdy, když to situace v organizaci bude vyžadovat. To však vyžaduje patřičnou sociální senzibilitu. Zásah se pak provádí tak dlouho a tak intenzívně, než je podporovaná organizace schopna jednat sama (srov. princip subsidiární asistence).

Při tom všem je především třeba udržet rovnováhu a hlavně najít taková řešení, jež by byla solidární a přiměřená organizaci. To je třeba zejména v dnešní době vyznačující se sílícími střety zájmů. Církev proto potřebuje nové struktury, které organizacím dovolí a ulehčí reagovat citlivě na sociální prostředí. Jsou zapotřebí také nové organizační možnosti úkolů v církvi, které by do centra dění postavily člověka, a to především potřebného. Jsou zakládány nové zřizovatelské společnosti, uzavírají se kooperace také i mezi zřizovateli z oblasti církve a z oblasti veřejnoprávní, dochází k fúzím menších organizací.

Nepojímat úkoly církevních organizací lehkomyšlně, ale zároveň neprosazovat dosavadní stav za každou cenu – toto odpovídá čtvrtému, novějšímu, sociálnímu principu, majícímu na zřeteli budoucnost, tedy principu udržitelnosti. V souladu s trvalou udržitelností pak církevní organizace neomezují své působení jen na současnost, ale uvažují i o budoucích možnostech a naplnění pastorálního a sociálního poslání církve.

Co říci závěrem?! Co je možné a co není?

O zavázání se určitému hodnotovému systému, strukturám a postojům a základní inspiraci sociální pomoci je mnohdy v církevních organizacích rozhodnuto již „shora“. Pozitivní důsledky se ale „dole“ uplatní jen tehdy, pokud jsou v souladu s žitou praxí. Normativní rozhodnutí se pro Desatero a odpovídající strategická rozhodnutí na ochranu citlivých prostorů svobody vyžadují konsekvence na operativní rovině, jinými slovy na rovině každodenní práce. Každá organizace se musí zabývat tím, co je v jejích konkrétních podmínkách „možné a co není“. Jen tak se zjistí, že zmíněná přikázání mohou být spolehlivě a trvale integrována do činnosti organizace.

Deset přikázání na cestu ke svobodě, orientace směrem ke svobodě, o níž židovsko-křesťanská tradice tvrdí, že je darována Bohem. Ke svobodě, o níž musíme říci, že jí lidé nikdy nedosáhnou v celkové podobě. Všichni, kdo pracují ve vedoucích funkcích, ale i my ostatní, známe stálou práci na optimalizaci organizačních věcí, evaluace, management kvality a rizika; a pokud tady ještě není nalezeno optimální řešení, možná i management chyb? Mnoho věcí již bylo vyzkoušeno. A i když je vše vyřešeno, ideální stav neexistuje.

Hospodin, Bůh Izraele, který dává v Desateru náročný návod na cestu ke svobodě, dává také další návod pro případ, že jeho lid sejde z cesty. Odrazuje od principu celkového naplnění a absence všech chyb, systému, v němž člověk na sobě hledá chyby. Ve zvěsti Židů a křesťanů má svůj půvab i věc, která se zcela nezdaří a není zcela dokonalá. Dokonalost, dokonání, je věcí Boží. Protože celek je věcí Boha, ne člověka.

Literatura k danému tématu a pro další inspiraci.

Elisabeth Jünemann: Vergewissern. Führungsleitlinien nach dem Dekalog. Mit Miniaturen von Dieter Ziegenfeuter, Erkelenz 2010. Zusammen mit Peter Leuwer.

Elisabeth Jünemann: Zehn Gebote für Europa. Der Dekalog und die europäische Wertegemeinschaft, Erkelenz 2009. Hg. zusammen mit H. Theisen.

Elisabeth Jünemann: Die zehn Gebote. Orientierung für gerechte Strukturen, Paderborn 2009. Hg. zusammen mit G. Kilz.

Elisabeth Jünemann: Organisierte Nächstenliebe. Was das soziale Handeln der Kirche ausmacht, Magdeburg 2009. Hg. zusammen mit W. Wertgen.

Elisabeth Jünemann: Herausforderung Soziale Gerechtigkeit, Paderborn 2006. Hg. zusammen mit W. Wertgen.

Elisabeth Jünemann: Der Familie und uns zuliebe. Kriterien für eine neue Familienpolitik, Mainz 2005. Hg. zusammen mit B. Nacke.

Elisabeth Jünemann: Die zehn Gebote. Leitfaden für eine christliche Organisationsethik in Kranken- und Pflegehäusern, in: Heribert Niederschlag

(Hg.), Recht auf Selbstbestimmung? Vom Umgang mit den Grenzen des Lebens, Mainz 2010, 11-31.

Elisabeth Jünemann: Zehn Gebote für die Hochschule. Vom Sinn einer Hochschule, die sich auf die klassisch ethischen Prinzipien des Dekalogs beruft, in: Renovatio 1/2 – 2010, 4-17

Elisabeth Jünemann: Logisch führen? Dekalogisch führen! Zehn Gebote für das Compliance Management, in: U. Meier/ B. Sill (Hg.), Führung. Macht. Sinn, Regensburg 2010, 432-446.

Elisabeth Jünemann: St. Elisabeth in Organisationen. Oder: Barmherzigkeit nach Art der Elisabeth, in: R. Dillmann/ H. M. Weikmann (Hg.) „Nicht aufgrund von Brot allein wird leben der Mensch“. Mystik und soziales Engagement, Opladen 2009, 73-90.

Elisabeth Jünemann: „Es ist, was es ist, sagt die Liebe. Zum spezifischen Profil der kirchlichen Liebestätigkeit, in: B. Nacke (Hg.), Orientierung und Innovation, Freiburg 2009, 250-269.

Elisabeth Jünemann: Gemeinde und Weltverantwortung, Gemeinde und Weltverantwortung. Eine historisch-systematische Studie zur Wahrnehmung sozialer Verantwortung durch die christliche Gemeinde, Würzburg 1992

Křesťanský orientovaný management ve znamení charity

Křesťanský orientovaný management ve znamení Charity

Prof. Dr. Ralf Haderlein

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Charita a management

Caritas/Charita:

- jako láska Boží k člověku a mezi nimi navzájem
- jako společenství věřících, kteří svými schopnostmi (charismaty) zvěstují Boha ve světě, a to zvláště diakonickým jednáním

Management (ital.: *maneggiare* „vést za ruku“)

- jako sociální technika: uvádět ve vztahy lidi, techniku, různé procesy
- Jako technika vedení

IFW

Management Charity: Nechat účinně působit lásku Boží v dnešním světě skrze instituce a lidi, a to za pomoci nástrojů managementu.

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

„Deus caritas est“

„Kdo chce **dávat lásku**, musí jí **být sám obdarován**.“ (č. 7)

„Dobry pastyř, jak nám říká [pozn. papeř Řehoř Veliký], musí být ukotven v kontemplaci. Jen tak je totiž možné, aby **do svého nitra pojal** bídu druhých a ona se stala jeho vlastní.“ (č. 7)

„Veškeré jednání a konání církve je **výrazem lásky**, jež usiluje o celistvé blaho člověka.“ (č. 19)

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

„Deus caritas est“

„Uvnitř společenství věřících **nesmí být žádná taková chudoba**, aby někomu byly odepřeny statky potřebné pro život důstojný člověku.“ (č. 20)

„Církev jako rodina Boží musí být dnes stejně jako včera **místem vzájemné pomoci** a zároveň místem připravenosti pomoci potřebným“ (č. 32)

„Museli to být muži plni „**Ducha a moudrosti**“ (srov. Skutky apoštolů 6,1-6). To znamená, že sociální služba, kterou měli za úkol vykonávat, byla službou zcela konkrétní, ale zcela **duchovní službou** a jejich úřad byl proto veskrze **duchovním úřadem**, který bral v potaz úlohu, stěžejní pro celou církev, tedy nařízenou lásku k bližnímu“ (č. 21)

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

„Deus caritas est“

„Láska k bližnímu zakotvená v lásce Boží je v první řadě úkolem každého věřícího, ale je zároveň také **úkolem celého církevního společenství**, a to na všech rovinách: na rovině farnosti, a dále přes místní církve až k církvi univerzální jako celku. Také církve jako společenství se musí cvičit v lásce.“ (č.20)

„Služba lásky není pro církve **pouze jakousi dobročinnou aktivitou**, kterou je možné přenechat jiným, **nýbrž patří k jejímu bytí**, je **nezadatelným** výrazem bytí jí samotné.“ (č. 25)

„Tím důležitější pak je, aby si křesťanské konání lásky uchovalo svou zářnou sílu a nestalo se **pouze** jednou z variant obecné dobročinnosti.“ (č. 31)

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

„Deus caritas est“

„Pokud v mém životě zcela chybí **dotyk Boží**, pak vidím v druhém člověku pouze druhého člověka a nemohu v něm poznat obraz Boží.

Pokud však ze svého života zcela vypustím **příklon k bližnímu** a budu usilovat pouze o vlastní „zbožnost“ a plnění svých „náboženských povinností“, pak i můj vztah k Bohu uschne. Bude sice „v pořádku“, ale bez lásky.

Pouze moje připravenost, **přiblížit se k bližnímu a prokázat mu lásku**, ve mně vzbuzuje citlivost ve vztahu k Bohu. Pouze služba bližnímu mi otevírá oči, abych viděl, co Bůh pro mě činí a jak mne miluje.“ (Nr. 18)

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

„Deus caritas est“

„Odborná kompetence je první a základní nutností, **ovšem sama o sobě nepostačí**. [...] Pro **všechny**, kteří působí v charitativních organizacích, musí být charakteristické, aby nečinili své úkoly **pouze** tak, jak to znají, ale aby se **se k druhému obraceli srdcem**, aby pocítil jejich lidskou dobrotu. Proto potřebují pomocníci vedle svého odborného vzdělání především **formaci srdce**: musí být přivedeni k onomu setkání s Bohem v Ježíši Kristu, jež v nich probudí lásku a otevře srdce pro bližního, takže bliženská láska pro ně **není již jen příkázáním uloženým takřikajíc z vnějška**, nýbrž výsledek jejich víry, jež je účinná v lásce.“ (č. 31a)

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

„Deus caritas est“

Papež Benedikt, 01.03.2008, Cor Unum: (Pontifical Council Cor Unum)

" V této době je kladen ve společnosti důraz na formaci ve společnosti, jako i v církvi, a to zvláště na formaci s ohledem na kompetence odborné a technické.

Při práci v církvi a jejích charitativních organizacích je však nutné mít "formaci srdce," o které jsem hovořil v encyklice Deus caritas est (č.31a): intimní a duchovní formaci, jež skrze setkání s Kristem pronikne duší znalostí a pochopením lidských přání a tužeb. A toto je v posledku vyjádřením milostiplné lásky, kterou Bůh chová ke každému z nás."

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

“Deus caritas est”

A při vlastním výkladu své encykliky říká papež k tomuto bodu následující:

„Činnost se realizuje vedle velmi konkrétního významu zásadní pomoci bližnímu také v tom významu, **že sdílíme s druhým člověkem lásku Boží, kterou jsme sami dostali**. Musíme takřikajíc učinit živého Boha viditelným a zřejmým. **Bůh a Kristus nesmějí být v žádné charitativní organizaci cizími slovy**, poukazují ve skutečnosti na původní prameny křesťanské lásky k bližnímu. **Síla Charity závisí na síle víry jejích členů a pracovníků.**“

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Církevní úkol

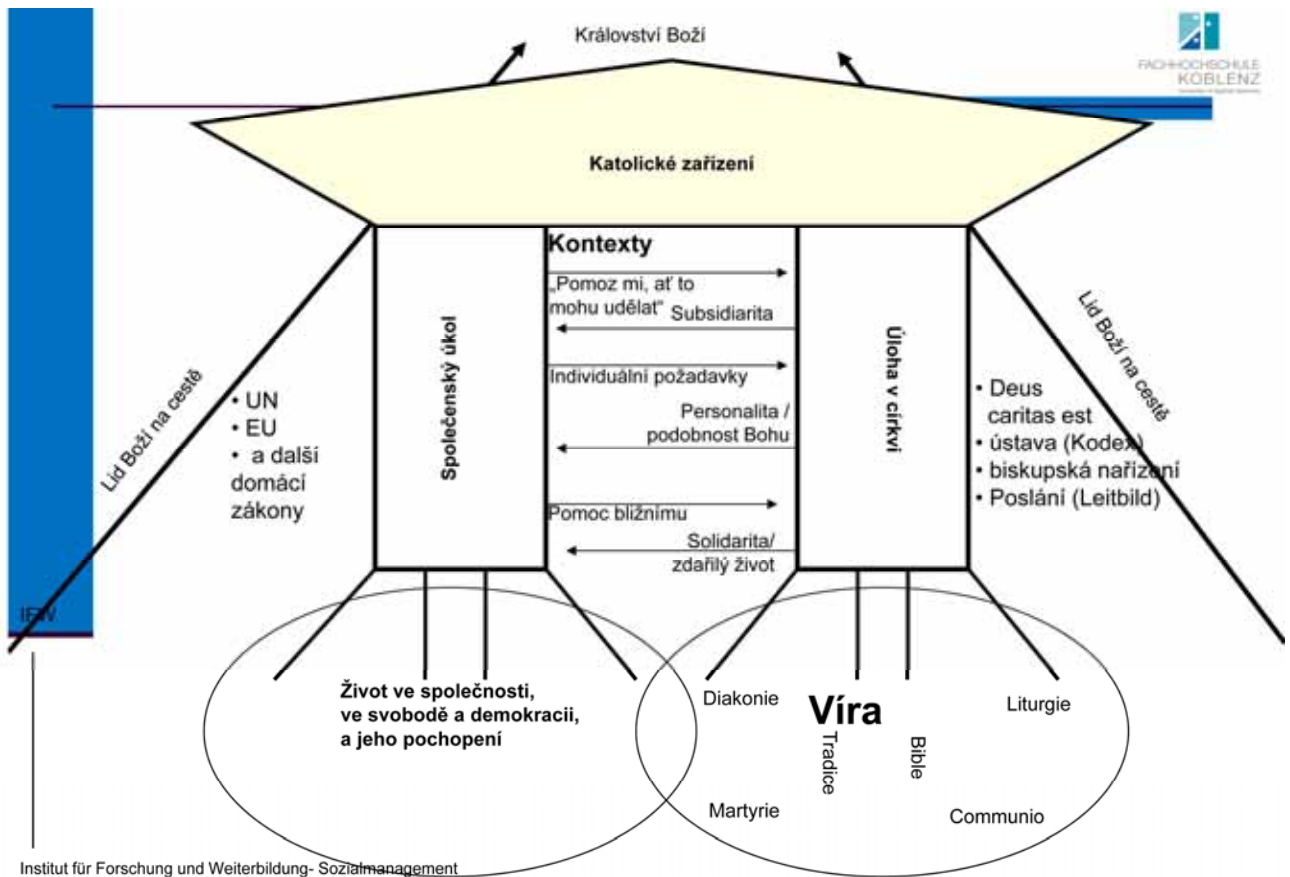
„Ono „Jak“ [pozn. aut.: vztahující se k spolurozhodování v podniku] závisí dle sebepochopení církve rozhodujícím způsobem na **specifické zvláštní službě**, kterou musí plnit pracovníci v charitativních zařízeních. Tato specifická spočívá v tom, že se každá nemocnice věnuje **co možná nejlepší medicínské léčbě nemocných**, ale má na zřeteli **specificky náboženský úhel pohledu**,

- **kteřý proniká léčbu nemocných,**
- **odráží se v duchu domu,**
- **respektuje speciální náboženské požadavky pacientů,**
- **nabízí svátostnou pomoc atd.**
- **A toto se nutně odráží i v organizační struktuře.**“

IFW

BVerfGE 46, 73 (95f.)

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Bible a personální management – jak to jde dohromady?

- „Boha je třeba poslouchat, ne lidi“
Skutky apoštolů 5,29
- „Kdo bere bližnímu obživu, zabíjí ho a kdo zadržuje mzdu nádeníkovi, prolévá krev“
Sírachovec 34,22-23
- „JSEM, KTERÝ JSEM. Řekni Izraelcům toto: JSEM posílá mě k vám“ 2 Mojž. 3,14
- „V jeho jménu se bude zvěstovat pokání na odpuštění hříchů všem národům počínajíc v Jeruzalémě.“ Lk 24,47

Bible a křesťanský personální management

– jak to jde dohromady?

IFW

- Noe a jeho síla víry: vizionářský styl managementu
1 Mojž. 6,12-7,14
- Ezau – dobrá rada pro ty, kteří o něco přišli nebo jim něco nevyšlo: jde o všechny lidi
1 Mojž.27
- Abrahám a Izák – povinnost volá, rodina ruší: Bůh je Bohem lidí a ne předpisů
1 Mojž. 22,1-14
- Judita – malá pochvala Isti: pokud jde o Boha, je (skoro) každý prostředek svatý
Júdit 12-13

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Bible a křesťanský personální management

- úkol

IFW

- Jaké konkrétní mechanismy řízení můžeme najít na následujících místech v Bibli a aplikovat je při konkrétní práci v zařízení?
- Zacházení s mocí: Mk 10,35-45
- Povinnost versus odpuštění: Lk 17,3b-4
- vztah společnosti a jednotlivce: 1 Kor 12,4-21
- Odplata: Mt 5,38-42
- Běda vám, zákoníci a farizeové: Mt 23,1-19

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Křesťanský personální management - výzva

- Případ 1
Pozorujete pracovníci, jak krmí dementního klienta. Při druhém nezdařeném pokusu řekne: Ale on nemá hlad."
- Případ 2
Zdá se Vám, že pracovník, který pracuje s drogově závislými, je rovněž závislý na drogách.
- Případ 3
Chtěli byste do vedoucího týmu zařízení přizvat lidsky a odborně schopnou ženu, která však není pokřtěná.
- Případ 4
Váš vedoucí referent navázal intimní vztah s jednou ze sociálních pracovníc. On je ženatý, ona vdaná. Z jejich mileneckého vztahu ale vzejde dítě.

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Resumé

- Církev musí ukázat **své specifikum**, a to proto, aby zůstala i do budoucna věrohodná a aby zůstala i do budoucna na trhu.
- „**Spirituální značku**“ musí rozvíjet organizace sama, ale především její pracovníci. Nesmí zůstat bez obsahu.
- Požadavek **personálního managementu a organizačního managementu** vyplývá ze základu křesťanského sebepochopení, tak, jak je formulováno v encyklice.
- Výsledky ukazují, že intenzivní zabývání se samotnými základy **podporuje identitu a udržuje na trhu.**

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

„Naše ústava poskytuje církevním zařízením **zvláštní prostor** k utváření církevního života. Tímto dané možnosti by měly být rozhodným způsobem využívány; jen pak by **církev byla vnímána nově**, uprostřed lidí a přece jim blízko. A to by pro ni bylo jen dobré.“

Johannes Rau, 2001

„Pracovníkem Charity se nestáváme jen proto, že jsme křesťané, **ale** abychom se křesťany stali.“

Mario Junglas, 1998

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Srdečně Vám děkuji za pozornost!

Prof. Dr. Ralf Haderlein

Institut für Forschung und Weiterbildung
RheinMoselCampus, FH Koblenz
56075 Koblenz, Konrad-Zuse-Str. 1
haderlein@fh-koblenz.de

IFW

© 2008 by Ralf Haderlein

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Otázky k hodnotové orientaci

Charita

- Jak se aplikuje do praxe láska Boží v zařízeních?
- Jak chápou pracovníci lásku Boží jako dar pro sebe a svěřené klienty?
- Jak chápou pracovníci lásku Boží jako milost, jako dar, který nepředstavuje žádnou exkluzivitu zařízení a který umenšuje lidské představy?

Dobrovolnost

- Jak jsou k tomuto společnému životu z víry a lásky zváni pracovníci, děti, rodiče, zřizovatelé, farnost?
- Jakým způsobem je třeba brát vážně lidi, kteří odmítají Boha, aby byli bráni stejně vážně jako ti, kteří Boha přijímají?

Skutečnost vztahu

- Jak jsou žity a umožňovány zdařilé vztahy?
- Jaké rámcové podmínky tu jsou, aby mohly být takovéto vztahy prožívány?
- Jak je umožněno rodičům, dětem a pracovníkům, aby žili svůj vztah k Bohu a aby jej mohli rozvíjet?

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Otázky k hodnotové orientaci

Společenství, společenství služby

- Jaké společné chápání společenství ve službě zde existuje?
- Jak je zaměřená personální politika, vycházející z pochopení společenství ve službě?
- Jaké zde existuje chápání ukotvení v místní farnosti?

Naplněný život

- Jaké prostory zde existují, aby mohlo být docíleno naplněného života?
- Jak je podporována diakonie života?

Solidarita

- Existuje zde chápání solidarity, jež umožňuje člověku „být sám sebou“ neohrožený, zda jde o dítě, rodiče, pracovníky nebo členy, a zároveň jej spatřuje jako součást většího společenství a jak je toto chápání rozvíjeno?
- Vyplyvá solidarita s druhými ze zmíněné křesťanské solidarity a jak přesně?

Subsidiarita

- Jak se podporuje subsidiarita mezi lidmi, například formou pomoci ke svépomoci?
- Nese již i nejmenší část zařízení maximální odpovědnost, které je schopno a jak se toho dosáhlo? Platí to i pro management zařízení?
- Jaká je recepce návrhů, zlepšení a názorů přicházejících v zařízení „zespodu“ a jaká je jejich aplikace v praxi?

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Otázky k hodnotové orientaci

Spravedlnost

- Jak se ve Vašem zařízení rozhoduje dle objektivně daných kritérií, aniž by byli znevýhodněni další lidé?
- Jedná se s pracovníky spravedlivě?
- Existuje společné chápání spravedlnosti, které ovlivňuje duch domu?

Obraz Boží, personalita

- Jak se chrání a respektuje důstojnost dělí, rodičů a pracovníků?
- Jakým způsobem je KAŽDÝ člověk uznáván a přijímán jako člověk Bohem milovaný?

Milosrdenství

- Jak poznávají pracovníci každý sám u sebe povinnost cvičit se v milosrdenství?
- Jakou formou se zřizovatel a vedení zastávají lidi jim svěřených?
- Jak se obrací zařízení k těm, kteří jsou v nouzi?

IFW

Bída a bolest, dobro a zlo

- Jak je i v nejtěžší situaci možné zprostředkovat křesťanské poselství naděje?
- Jak se pěstuje kultura dobra, například tím, že se nepomlouvá?
- Jak se při obtížích a problémech berou v potaz i pozitivní stránky?

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Otázky k hodnotové orientaci

Hřích

- Byla vyvinuta určitá kultura chyb, jež připouští i lidské chyby, a v jaké podobě?
- Jak se chyby systematicky analyzují a zpracovávají, aby se v dlouhodobější perspektivě již neobjevovaly?
- Jsou chyby chápány jako šance ke zlepšení a jakým způsobem?

Spolutvůrci

- Jak se efektivně a hospodárně pracuje se zdroji?
- Chápou se lidé v zařízení jako spolutvůrci také ve svém vlastním zařízení a jsou schopni tuto myšlenku uvést do praxe?

Spiritualita

- Mají pracovníci určitou spiritualitu a jsou schopni ji žít i ve své práci?
- Patří sebepochopení zařízení také doprovázení a vzdělávání pracovníků v otázkách spirituality?
- Jakou možnost duchovního vedení mají pracovníci v zařízení?
- Jak se ukazuje spiritualita v managementu zařízení?
- Jak mohou přítom žít děti a rodiče vlastní spiritualitu v zařízení?

IFW

Institut für Forschung und Weiterbildung- Sozialmanagement

Spirituální dimenze péče o seniory. Duchovní doprovázení pečujícího personálu pro seniory.

P. Theo Aperdannier

Člen řádu redemptoristů, Salzgitter, duchovní průvodce CKD biskupství Hildesheim, duchovní poradce pro profesionální hasiče.

Poznámky na úvod:

Svůj příspěvek bych chtěl začít několika úvodními poznámkami:

Jelikož jsem se narodil a žiji v Německu, může se stát, že pokud budu hodně konkrétní, objeví se určité diskrepance mezi praxí v mém a Vašem prostředí. Mezi zkušeností Vaší a zkušeností mou. Je jistě rozdílné, jestli jste žili a stále žijete v národní církvi, anebo zda se velká část Vašeho života odehrála v ateistickém prostředí

Také s ohledem na téma své přednášky musím zůstat u základních obrysů problému. Je velký rozdíl mezi zdatným a zdravým důchodcem, který potřebuje pouze podpůrnou pomoc, a mezi starým člověkem, který pro slabost a zdravotní stav nemůže opustit lůžko.

Podobná šíře je typická rovněž pro skupinu pečujícího personálu, tedy o osoby, které mají zmíněné seniory na starosti. Najdeme mezi nimi nadšené a aktivní křesťany, dále lidi hledající a v neposlední řadě lidi nevěřící, kteří spatřují práci v Charitě především jako zaměstnání.

Opírám se dále o své teologické a pastorační zkušenosti misionáře na úrovni farnosti, jakož i na úrovni regionu Sársko a v neposlední řadě i o zkušenosti z diaspory v biskupství Hildesheim, kde několik let působím.

Své úvahy zde mohu pouze nastítnit. Jejich podrobné rozvedení by si zasloužilo celý seminář.

Úvodem bych chtěl připomenout přednášku, kterou proslavil profesor Haderlein v Retzbachu: „Křesťanský management kvality“. Jeho kříž kvality se čtyřmi póly, jimiž jsou:

- vztah, společný postoj, vize (Leitbild),
- procesy
- struktury,
- výsledek,

nám může být nápomocný i dnes při úvahách nad naším tématem.

Setkáváme se totiž zase a znovu s otázkou: Na kterém pólu se nacházíme při naší práci? Jak různým způsobem může být hodnocen jeden a týž čin, nám ukáže následující malá anekdota.

Jeden císař jel okolo staveniště. Zeptal se prvního kameníka, s nímž se tam potkal. „Co děláš?“ Kameník odpověděl: „Sekám kámen.“ Za chvíli se zeptal jiného. Ten odpověděl: „Vydělávám si na svůj každodenní chléb“. Nakonec ještě císař oslovil třetího. A ten mu řekl: „Já stavím katedrálu!“

Péče a její spirituální dimenze

1. Bůh má zájem o člověka

Náš zásadní postoj, který proniká naší prací, můžeme shrnout do dvou vět:

- Bůh má zájem o člověka.
- Tento zájem mají prožít jiní lidé sami na sobě prostřednictvím našeho jednání.

Obraťme však nejprve svoji pozornost na Písmo svaté.

První připomínku nacházíme již v první kapitole Bible. Tam se dozvídáme, že Bůh stvořil člověka podle svého obrazu a svěřil mu veškeré stvoření (srov. Gen 1, 26-30).

V každém člověku se tak můžeme setkat s Bohem.

Dalším důležitým odkazem je v této oblasti příběh o hořícím keři (srov. Ex 3, 1a; 13-14). Bůh se zjevuje Mojžíšovi a dává mu úkol převést izraelský lid do země jejich otců. Když se pak Mojžíš ptá Boha po jeho jméno, odpovídá Bůh: „Já jsem, který jsem“ (Jahve).

Jméno Boží je důležité i pro náš osobní obraz Boha. V Bibli odrážejí jména povahu svých nositelů. Co pak pro mne znamená, že Boží podstata spočívá více v bytí zde mezi námi, než v čínech? Pokud jméno Boží přeložíme do latiny, pak to znamená „inter-esse“, tedy bytí mezi něčím. Srovnejme souvislost s německým slovem Interesse, zájem. Věříme v Boha, který má zájem o člověka a jeho životní okolí.

Texty Starého Zákona ukazují, že Bůh má ve všech dobách a ve všech možných myslitelných situacích zájem o svůj národ, o jeho potomstvo a o zemi, kterou mu zaslíbil.

Tento zvláštní zájem Boha o nás lidi nám zvláštním způsobem ukazuje život Ježíše Krista. Nový Zákon tak můžeme vnímat jako příběh vztahu mezi člověkem a Bohem a lze v něm objevit čtyři základní zájmy Boha na nás, lidech.

- **V Božím zájmu je uznání člověka.**

Bůh chce pomoci každému jednotlivci, chce mu ukázat své uznání. Toto platí především pro všechny ty, kteří se z různých důvodů ocitají na okraji společnosti. Bůh pomáhá dětem, které nikdo nebere vážně pro jejich nízký věk. Pomáhá ženám, pomáhá lidem, zastávajícím odlišné politické a náboženské názory. Pomáhá tak, jako to činil Samaritán na cestě z Jeruzaléma do Jericha. Pomáhá I celníku Zacheovi, člověku, který se vlastně dopouštěl hospodářské kriminality. Pomáhá všem tak, že je uznává. Lidem, kterých si nikdo příliš necení, ukazuje Bůh jejich cenu.

- **Jeho druhým zájmem je vztah směrem k uzdravení člověka.**

Vyléčením zde nemíníme pouze organické vyléčení člověka. Znamená ovšem také: „Jdi opět za těmi, s nimiž jinak běžně žiješ.“ Nemoc izoluje od života, uzdravení opět člověka přivádí do souvislosti života. Kristus vytváří nové životní souvislosti a otevírá nové možnosti pro život.

- **Nový život skrze odpuštění**

Vydejme se nyní na třetí cestu, která vede k navázání vztahu s Kristem. Vina člověka izoluje, Ježíš umožňuje skrze odpuštění nové společenství. Zdi, které stavěla vina, jsou zbořeny.

- Nakonec je důležitý **solidární zájem**.

Boží zájem přetrvává obtíže života a sahá až do noci umírání a smrti: Svou smrtí na kříži ukázal Kristus, že Bůh zůstává s lidmi a neopouští je ani ve stínech smrti.

Prvotní církev se spatřovala jako Kristovo tělo a pokud těšila a léčila, činila tak na Kristovu památku, při vědomí toho, že Krista následuje. Po jejím působení pak měli lidé poznat, že Bůh má zájem o člověka. Nejinak je tomu i dnes.

2. Boží působení v lidském konání

Lidem, kteří zakusili od Ježíše Krista bezprostřední uznání, uzdravení, odpuštění a solidaritu, nebylo nutné ukazovat, proč je dobrá víra v Boha, Jeho Otce. Cítili takřikajíc na vlastní kůži význam víry, zájem Boha živého.

Dobrych dva tisíce let poté, co chodil Kristus po této zemi, je najednou těžké ukazovat lidem vše výše uvedené. Nechtějí slyšet abstraktní ideje, ale konkrétní činy lásky.

Pokud Bůh dne způsobí, využívá lidí a lidských činů. Nejsme duchové, jsme lidé z masa a kostí. Naše pohnutky, pocity a přání se ukazují i navenek, například pomocí gest jako třeba podání ruky nebo polibek nevěsty ženichovi či narozeninový dárek.

Tyto znaky zaujímají pevné místo v našem každodenním životě. Bez nich bychom spolu těžko mohli komunikovat. Podobné znaky, znamení, potřebuje i naše víra. Víme, že ve Starém Zákoně užívali proroci symbolů, a to mnohdy i dosti drastických. Také I Ježíš užívá symbolů. Ne pro ně samotné, ale pro jejich význam. Onen význam, který je důležitý pro člověka. Jako příklad nám poslouží příběh o hříšnici, která umyla Kristu nohy vzácným olejem (Lk 7, 36-50). I Kristovy zázraky jsou nakonec zjevným příznakem toho, že se Bůh ujímá člověka. Příběh o rozmnožení chleba a ryb tak krásně ukazuje zapojení lidí do Božích plánů. Učedníci jsou Kristem vysláni, aby nakrmili zástup, a všichni se nasytí (srov. Mt 13-21).

I my dnes následujeme učedníky, které vyslal Ježíš, aby nakrmili hladové chlebem. A při naší práci pak lidem dáváme jak materiální, konkrétní chléb, tak i chléb duševní. Chléb, který rozdílí Ježíš lidem.

Plňte svoji službu tím, že se věnujete praktické péči a především tím, že doprovázíte lidi v jejich bídě. Konkrétně se Vaše činnost děje následovně:

- Tím, že sdílíte život s potřebnými, poznávající jejich osobní a rodinné těžkosti.
- Tím, že se snažíte chápat druhé, posilujete jejich naději a nabízíte jim důvěru.
- Tím, že usilujete o to, aby nebyli tito potřební vytlačeni na okraj společnosti a zcela zapomenuti.

Rozhovory a modlitbou pak svědčíte o tom, že Kristus je tím, komu se může člověk svěřit v každé životní situaci.

I při Vaší pečovatelské službě můžete připomínat, jak Kristus působí ve svátostech. Působení Krista ve svátostech lze nejlépe pochopit, pokud vyjdeme ze zkušeností, které s Kristem máme. S tím, jak zasahoval do našeho života. Chtěl bych zde uvést několik ilustrativních situací.

+ Sedím klidně, dívám se na svůj protějšek a pozorně naslouchám.

Nemohu nijak změnit starosti a těžkosti druhých. Ti ale cítí, že najednou nejsou sami, že zde je někdo, kdo s nimi soucítí, solidarizuje. Jsem pak příkladem Boha, který je také s námi a pro nás tam, kde jsme.

+ Držím klienta/klientku za ruku.

Tak mohou klienti zakusit moji blízkost ještě intenzivněji. Dotyk rukou připomíná jinou ruku. Tu, která udílí svátosti. Blízkost Krista, téhož Krista, který se v evangeliích dotýká potřebných.

+ Mažu klienta/klientku mastí nebo krémem.

Mazání příjemně vonící mastí evokuje jiné podobné gesto. Svátost pomazání nemocných a připomíná Krista, který léčí a tiší bolesti.

Podotkněme nicméně, že právě již vzpomenuť svátost s sebou nesla v historii i jiné vnímání a jako tzv. "poslední pomazání" se podávala umírajícím. Moje připomínka této svátosti pak bude jistým bojem proti již vžitým představám.

+ Rozhovor, při němž nikoho neodsuzuji, může klienta/klientku přivést k jinému rozhovoru při svátosti smíření. Kristus není přísným soudcem hříšníků, ale tím, kdo nás osvobozuje z našich vin.

+ Jím a piji s klienty a toto společenství připomíná slavení Eucharistie.

Takto mohou druzí lidé zakusit dobrotu a přátelství Boží. Uvidí, že svátosti nejsou prázdnými rituály, ale dokladem Boží dobroty a lásky a že způsobují to, co označují.

V Ježíši Kristu se Bůh zjevil lidem tak, že s nimi sdílel život až do smrti. Svátosti pak mají v lidech vzbuzovat naději v Pána, ukřižovaného a oslaveného. A církev je vyzývána k tomu, aby ve svých skutečích dokládala to, co se ve svátostech vyjevuje a slaví. Diakonie a liturgie jsou tak neoddělitelnou jednotkou.

Duchovní doprovázení seniorů a personálu

1) Respekt před lidskou osobností

Lidé mohou být velice rozdílní. To platí jak pro seniory, tak i pro ty, kdo o ně pečují. Rozdíly se mohou objevit i v oblasti náboženského vyznání. Doprovázení znamená sdílení cest. Krásným dokladem duchovního doprovázení je cesta do Emauz. Ježíš se zajímá o otázky a těžkosti učedníků a vykládá jim Písmo. Jeho pohled je upřený do budoucna. Učedníci však nejsou v daném momentě nuceni věřit v jeho vzkříšení.

To platí i pro nás, když doprovázíme lidi. Musíme při vši péči o druhé respektovat jejich svobodu, jejich životní příběh. Toto má zejména význam, pokud jde o osoby na naší pomoci závislé. Já pouze nabízím a druhý přijímá nebo odmítá, případně dozrává k přijetí mé nabídky. To měli na zřeteli francouzští biskupové ve svém pastýřském listě na přelomu tisíciletí. List je nazván také „Proposer la fo“.

Již druhý Vatikánský koncil zdůrazňuje, že,

„všichni lidé musí být svobodní a nesmí podléhat nátlaku ze strany jednotlivců, či společenských skupin a jakéhokoli lidského násilí, aby nikdo nebyl v náboženských věcech nucen jednat proti svému svědomí a nikdo nebyl omezen, aby v soukromí, či na veřejnosti, sám, nebo ve spojení s jinými ... jednal dle svého svědomí.“

Mnohdy se možná ptáme, proč lidé nepřijímají naše nabídky. Uspokojující odpověď asi najdeme jen zřídka. Můžeme být ale ujištěni, že za každým člověkem stojí Bůh a Bůh dojde vždy ke svému cíli, byť leckdy i „oklikou“.

2) Základ duchovního doprovázení

Všeobecné kněžství

Základ, z něhož vycházíme, je výrok o všeobecném kněžství (viz např. 1 Petr 2,9), kterým byl důležitý i pro II. Vatikánský koncil. Dočteme se o něm například v encyklice „Lumen Gentium“:

Kristus, náš Pán, velekněz, který byl vzat od lidí (srov. Žid 5,1-5) „učinil“ nový národ „královstvím a kněžstvím pro Boha a jeho otce“ (srov. Zjev 1,6;5.9-10). Svým znovuzrozením a pomazáním Svatého Ducha jsou pokřtěni vysvěceni k tomu, aby byli duchovní stavbou a svatým kněžstvím a všemi svými křesťanskými skutky přinášeli duchovní oběti a zvěstovali mocné čin toho, který je vyvedl z temnoty do svého zázračného světla (srov. 1 Petr 2,4-10). Všichni učedníci Kristovi pak mají být vytrvalí v modlitbě a společně chválit Boha (srov. Sk 2,42-47) a přinášet sebe sama jako oběť živou, svatou a Bohu milou (srov. Řím 12,1); všude na zemi mají vydávat svědectví o Kristu svědčit všem, kteří o to požádají, o naději věčného života, která je v nich (srov. 1 Petr. 3,15) (Lumen Gentium č. 10).

Každý pokřtěný a biřmovaný křesťan je poslán k tomu, aby zvěstoval svou víru a dosvědčoval ji svým životem a takto ji i oslavoval. Dostáváme se ke třem pojmům, charakteristickým pro církve. Uvedu je v jejich řecké formě: „martyria“ (zvěstovat); „diakonia“ (konat) a „leitourgia“ (slavit). Každému křesťanu je tak dán úkol duchovního doprovázení, tedy sdílení života s druhými i v jejich těžkostech, dosvědčování o vlastní víře a její pomoci v těžkostech mého života a dodávání odvahy k další cestě Bohu vstříc. Nemohu však nikomu vnucovat svůj názor a musím akceptovat i to, když si vyberou cestu, která se mi vůbec nelíbí. Nesmím se stát na doprovázených závislý.

Příběh cesty do Emauz – příklad zdařilého doprovázení

Stále platný je příběh o cestě do Emauz (srov. Lk 24, 13-35) a může být vnímán z různých perspektiv. Někdy mluví mými ústy Kristus, jindy jsem já učedníkem, který potřebuje posilu a svědectví o víře od druhého člověka.

Podívejme se blíže na průběh onoho rozhovoru:

Příběh vypovídá o tom, jak se Ježíš k oběma učedníkům **přibližuje**.

Jeví se jim jako cizinec. Ježíš chce ale s nimi mluvit a svým rozhovorem pomoci. Ježíš by mohl mluvit o mnoha věcech, ale **začíná tam, kde takřikajíc stojí učedníci**. Nechce je zavalit vědomostmi.

Ježíš nechává učedníky mluvit a naslouchá. Mohou mluvit o všem, o zármutku, zklamání, pochybách a beznaději. Slova učedníků tvoří podstatnou část příběhu. Oba učedníci poznají, že mají před sebou partnera, který naslouchá a nepřerušuje je. Který je s nimi.

Ježíš nařiká sám. Ukazuje, jaké pocity v něm jsou, když mluví o smutku a beznaději. On není robot, který je nastavený pouze na poslech. Vkládá sám sebe.

Ježíš se ptá. Inspiruje k přemýšlení. Pomáhá učedníkům, pohlédnout nově na svou pozici a promyslet ji také z jiné strany. Přitom nezvedá varovně prst. Vtahuje je do svých myšlenek. Vykládá Písmo. Neodpírá jim své pomáhající vědění. Kráčí s nimi po stejné cestě plné poznání a porozumění, kterou by sami patrně hledali jen těžko. Naše srdce přitom „hořelo“, řekli učedníci později.

Na konci se koná **společná večeře**. Neznámý se stává známým, z dalekého je najednou blízké. Z náhodného setkání se vyvine pospolitost, komunikace vyústí v přijímání, vzniká společenství při poslední večeři.

Pak odchází, neboť jeho úkol je naplněn. Nyní mohou učedníci kráčet dál sami. Nejdou jen po své vlastní cestě, ale budou také pomáhat ostatním. Vyráží, aby vyprávěli dalším lidem o tom, co zažili.

Ježíše nemůžeme kopírovat. Přesto se od něho můžeme naučit to, jak se stýkal s ostatními lidmi, kteří zažívali smutek, jsou rezignovaní a mají pocit beznaděje.

V každém případě se můžeme opřít o následující: duchovní doprovázení je především společenství vyprávění. Nasloucháme tomu, co nám Ježíš říká. Vyprávíme ostatním lidem o našich zkušenostech, které jsme s ním zakusili. Jdeme vstříc všem těm, kteří ztratili naději a dodáme jim odvalu, aby ho také oni mohli přijmout.

3) Vyjádření víry

Když vyprávíme o tom, jaké zkušenosti jsme udělali s Bohem, je velmi rychle zřejmé, že naše víra je vlastně vztah. Samozřejmě je nezbytné mít také určité znalosti o poselství Krista. Ale v konečném důsledku není otázka víry spojena s nějakou teoretickou pravdou, nýbrž se jedná o hluboký vztah. Nejraději přirovnávám tento vztah k přátelství nebo k pevnému partnerství v manželství. Kdo byl v Retzbachu, vzpomíná si možná ještě na jeden ranní impuls k tomuto tématu.

K tomu bych rád nastínil několik cest:

Rozhovor o víře

Mohu spontánně vyprávět o tom, jaké zkušenosti mám se svou vírou já. Nicméně mohu dát mému povídání i nosné téma a jasnou strukturu. V tomto záměru nám může pomoci pracovní pomůcka od pana faráře Dybowského, kterou jsem Vám představil v Retzbachu

Bohoslužby

Protože při naší činnosti jde samozřejmě také o Boha, je každé vyprávění zakončeno společnou modlitbou, tedy bohoslužbou.

Senioři jsou často rádi, když se mohou pomodlit starší modlitby a praktikovat formy bohoslužeb, které znají ze svého dětství. Váží si křesťanských symbolů: kříže, obrazů a soch Panny Marie nebo růžence.

Je také otázkou, jak můžeme přiblížit bohoslužby všem hledajícím a také nevěřícím lidem. Zde bych chtěl odkázat na erfurtského otce biskupa Joachima Wankeho a jeho světicího biskupa Reinharda Haukeho. V Erfurtu totiž slouží bohoslužby pro nevěřící. Svě pevné místo v kalendáři mají ranní mše pro nevěřící, požehnání manželů na den svatého Valentýna, bohoslužby k ukončení školy a každý měsíc vzpomínka na zesnulé.

Rozdělení bible (Metoda sedmi kroků, Metoda Prosakování)

Výchozím bodem každého křesťanského žití je Bůh. Proto je pro každého křesťana nezbytné, aby se v Jeho Slovu dobře orientoval. Možnou cestou je právě rozdělení bible na úseky. Tato metoda byla vyvinuta v pastorálním institutu LUMKO v jižní Africe. Prostřednictvím misijního hnutí MISSIO se v 80. letech dostala do Německa. Mnoho let se pohlíželo na dělení bible jako na novou metodu práce s biblickým textem. Mezitím vyšlo najevo, že se jedná o formu, ve které se realizuje „církve v malém“ – církve, která žije z Božího Slova a která ho nechá stát se jejím tělem.

Při rozdělení bible si přisedáme ke Kristovi a zdravíme se s ním.

Pak nasloucháme Slovu božím.

Objevujeme skrytý poklad, když prodlíváme v přítomnosti Slova božího.

Mlčky vnímáme přítomnost Pána.

Setkáváme se s Bohem společně a zprostředkovaně, když se vyznáváme z toho, jaké pohnutky nosíme v našem srdci.

Jsme zapálení pro Slovo boží. Mluvíme o úkolu, který se nám vyjeví a který jsme odhodláni vykonat.

V modlitbě se obrátíme ještě jednou na Boha a začneme.

Slavení svátostí

Událostí zvláštního významu je vždy slavení svátostí. V něm máme jako věřící nejjednoznačnější příslib, že Kristus je propojen se slovem každého člověka a také s ním, jako se symbolem. Tím mám na mysli zvláště tři svátosti.

• *Svátost pomazání nemocných*

Od časů druhého Vatikánského koncilu byla tato svátost vyzdvižena zpátky do centra zájmu a opět se stala svátostí pro všechny nemocné. Počítá se také s tím, že se tato svátost bude objevovat i rámci farních bohoslužeb. Němečtí biskupové určili už v 70. letech, kdo tuto svátost může přijmout. Stanovili, že příjemci pomazání nemocných jsou všichni, kdo jsou vážně nemocní, všichni kdo trpí následky vážné nemoci nebo ti, kteří jsou ve špatném zdravotním stavu v

důsledku jejich vysokého věku. Tato definice se podle mého názoru dotýká velkého množství seniorů. Od té doby, co existuje možnost slavit svátost pomazání nemocných v rámci farní bohoslužby, patří tato slavnost pevně k součásti farní misie.

Osobní rozhovory ukazují, že pro mnoho lidí znamená přijetí této svátosti osobitou zkušenost: Kristus je se mnou nejen v rámci slavení této svátosti. Stejným způsobem je se mnou, když mi nemoc nebo zdravotní stav ztěžují život.

- *Svátost zpovědi*

Tradiční forma přijetí svátosti zpovědi ve zpovědnici v Německu ve velké míře vymírá. O tomto způsobu by se dalo také diskutovat. Odpovídá vůbec nároku na svátost? V nových pokynech pro udělení svátosti z roku 1975 je vždy řeč o „slavnosti smíření pro jednotlivce“. Jak je vůbec možné zažít v klasické zpovědnici něco jako slavnost? Nové uspořádání této svátosti odkazuje spíše na formu zpovědního rozhovoru. I po mnoha desetiletích si na tento způsob stále ještě mnoho lidí nezvyklo. V mnoha farnostech a také v církevních společenstvích je právě z tohoto důvodu pod názvem „slavnost smíření“ sloužen zvláštní druh bohoslužby. Vysluhuje se určitý druh rozjímavé bohoslužby s prvky čtení Písma, s meditací, s pohroužením se do vlastního svědomí a s adorací. Ke konci slavnosti mohou lidé dojít za jedním z kněží, kteří v dané církvi jsou. Mohou říct: „Prosím o požehnání na své cestě“ nebo: „Zhřešil jsem. Mým největším hříchem je... Prosím o rozhřešení.“ V prvním případě uděluje kněz požehnání, ve druhém případě absoli (odpuštění hříchu). Zakončena je tato slavnost eucharistickým požehnáním a činem boží lásky (agape).

- *Slavnost eucharistie*

Jedná se zde o centrální slavnost setkání s Kristem. S její pomocí nacházíme sílu a jsme povznášeni tělem Krista. Koncil označuje eucharistii jako „středobod a vrchol celého života křesťanské obce“ (Christus Dominus 30 (2)). Podle Direktorია pro skupinové mše, je dána možnost je uspořádat do formy, která se co nejvíc blíží dnešnímu životu. V budoucnu se stane ještě větším znamením svátosti pro jednotu jednotlivců i skupin se samotným Kristem. Neboť při současném církevním vývoji, který se v církvi odráží již dlouho, nebude už možné slavit eucharistii tak často, jak tomu bylo v minulosti.

Podoba církve

Při duchovním doprovázení by měla být má osobní víra posílena, avšak stejně tak je pro mou osobní víru důležité: Víra se žije vždy v pospolitosti. Také pro víru platí to, co můžeme říct o ostatních oblastech lidského života: bez společenství ostatních lidí bychom nebyli nic. Neboť všechno, čím dnes jsme, všechno, co jsme se naučili, pochází od osob, které nás provázeli naším životem. To, co jsme od nich slyšeli a u nich viděli, to jsme od nich převzali. Nejdříve to byli naši rodiče. Kdyby nám nevyslovili své ano, vůbec bychom neexistovali. Ve škole nám své vědomosti zprostředkovávali učitelé. Skrz kontakt s našimi přáteli a kolegy jsme byli obohaceni o mnoho nových myšlenek. Při uspořádání našeho života jsme vždy odkázáni na podporu ostatních lidí a bude tomu tak i v budoucnu.

Tato zkušenost platí i pro víru. To, že jsme křesťané, za to můžeme poděkovat pouze společenství církve. Neboť ona je zodpovědná za hlásání evangelia. Skrz svědectví víry v naší rodině a v našem okolí jsme zjistili, že víra je nosným základem, na kterém můžeme vystavět svůj život. V koncilním textu jsme již slyšeli: Duch Ježíše Krista dává církvi plnou moc k hlásání evangelia. Skrz křest a biřmování jsme ho zvláštním způsobem přijali a stali se tím součástí Kristova kněžství. Proto je každý křesťan povinen být poslem a hlasatelem víry.

Církev nás může oslovit různými způsoby. Na světové úrovni s ní ale uděláme běžnou každodenní zkušenost skutečně jen těžko; - snad jen když se účastníme nějaké mezinárodní

bohoslužby, nebo jako když do Německa v době prázdnin přijde do farnosti zahraniční kněz nebo když se účastníme velké audience u papeže v Římě.

V každodenním životě nás církev oslovuje v naší farnosti skrze své součásti a společenství. Všechny mohou existovat jen proto, protože se identifikují jako součást jedné velké světové církve. Je však jedno, jak velká nebo malá v daném případě křesťanská skupina je, vždy pro ni platí Slovo Pána v evangeliu: „Neboť kdekoli se shromáždí dva nebo tři v mém jménu, tam jsem já uprostřed nich“.

Po celá staletí byla pro každého křesťana jeho životním prostorem jeho farnost, ve které se odehrával náboženský život. Oblast, za kterou byl farář jako duchovní pastýř zodpovědný, byla přehledná. V každodenním křesťanském životě tvořili sňatek, rodina, škola a křesťanská společenství solidní základ. Jím se mohl křesťan cítit nesen. V posledních desetiletích se tyto tradiční nosné sloupky stávají stále křehčími a nenabízejí již žádnou pevnou jistotu.

4) Nové formy církve

Všude, kde žijí lidé ve společenství své víry, stává se tím viditelný kus církve. Na ni nahlížíme jako na lid boží, který je napříč časem na cestě k Bohu. Stále zůstává církví Ježíše Krista, ale v průběhu historie se její konkrétní podoba neustále měnila. Také dnes se nacházíme v okamžiku změny poměrů. Zažíváme to, že tak jak církev fungovala doted, už to dál nejde. Současně musíme přiznat, že jsme zatím nenašli tu správnou cestu pro budoucnost.

Bohu díky nejsme na světě sami, ale jsme součástí katolické církve. Katolická znamená: rozšířená po celém světě. Pokud se ptáme sami sebe, jak to půjde dál s církevním životem, můžeme se nechat obohatit zkušenostmi, které mají ostatní diecéze.

Při hledání vhodných cest objevilo mnoho biskupství cestu „malých křesťanských společenství“.

V Německu nám v tomto směru udávají tón biskupství v Hamburku, Osnabrücku a Hildesheimu.

Pastorální model „malých církevních společenství“ byl vyvinut v 70. letech v Institutu Lumko v jižní Africe a intenzivně se rozšířil do dalších částí jižní a východní částí Afriky.

V polovině 80. let začalo s těmito materiály Lumko Institutu pracovat stále více asijských diecézí.

V roce 1990 se rozhodla Jednota asijských katolických biskupských konferencí vytvořit z modelu Malých církevních společenství základní verzi pro pastorální práci v Asii. Pod názvem ASIPA (=Asijské integrační pastorální pojetí) byly vyvinuty příslušné školící prvky. Tento model se v průběhu nadcházejících let rozšířil velmi úspěšně po celé Asii.

Od roku 2001 podporuje missio projekt „Spiritualita a rozvoj pospolitosti – Malá křesťanská společenství v Německu”. V čase, kdy jsou teritoria jednotlivých farností stále větší a větší, lze v Malých křesťanských společenstvích spatřovat cestu, jak mohou křesťané žít svou víru v jejich bezprostředním okolí. Národní tým KCG (Malá křesťanská společenství) Německo popisuje jejich existenci a úkoly následovně:

Malá křesťanská společenství vidí sebe sama jako nejmenší křesťanskou formu, ve které jsou prožívány tři základy: Liturgia, Martyria a Diakonia.

Jsou to společensky a územně organizované skupiny, které se identifikují jako místní církve.

Pokoušejí se uskutečnit církevní vize druhého vatikánského koncilu, kdy je každý pokřtěný nositelem Svatého ducha a jako součást církve se cítí být povolán, obdařen a projevuje svou účast.

V procesu rozdělování Bible umožňují živoucí zkušenost s přítomným Bohem, ze které vyrůstá daná pospolitost.

Přebírají konkrétní úkoly ve svých farnostech a ve svém okolí, aby sdělovali ostatním lidem „radost a naději, smutek a strach“ a aby odpovídali na nouzi a další výzvy.

Propojují každodenní život s živoucí vírou.

Malé křesťanské společenství (zkratka KCG) má čtyři znaky:

KCG se skládá z lidí, kteří sdílejí společný vztah a prostor (sousedství).

KCG vnímá potřeby a nouzi lidí ve svém okolí a realizuje tak volání Krista (poslání)

KCG je provázána s církevním bytím dané místní církve (diecéze): není to tedy žádná soukromá iniciativa, nýbrž je to spojení s celou církví (církve)

KCG vyrůstá pokaždé nově z živoucího Slova božího, které se odhaluje zvláště v rozdělování Bible (spiritualita)

Pokud „Malá křesťanská společnost“ takto žije, je možné zakusit slova z Janova evangelia: „A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi.“ (Jan 1,14)

Závěr

Svůj výklad zakončím pohledem do minulosti. Před více než 35 lety napsal papež Pavel VI encykliku „Evangelii nuntiandi“ - „Evangelizace v dnešním světě“. Každé duchovní doprovázení pro mě má misionářský charakter. Právě proto může být šest kroků, které sepsal papež jako poselství církvi, dobrým vodítkem i pro nás.

1. Nejdříve je řeč o svědectví života.

Slova bez života zůstávají mrtvými písmeny. Avšak beze slov je již samotný život svědectvím sám o sobě.

2. Odkaz na vyslovené Slovo

Život samotný bez výkladu Slova zůstává v konečném důsledku neplodným. Zkušenosti s vírou musí být vyjádřeny Slovem, neboť jinak dojde ke ztrátě jazyka víry.

3. Řeč o souhlasu srdce

Tam kde slovo nezasahuje srdce jako u emauzských učedníků (Řekli si spolu: „Což nám srdce nehořelo, když s námi na cestě mluvil a otvíral nám Písma?“ Lukáš 24,32) nebo jako u lidí v den svatodušních svátků (Když to slyšeli, byli zasaženi v srdci a řekli Petrovi i ostatním apoštolům: „Co máme dělat, bratří?“ Skutky 2,37), tam zkostnatíme do struktur, které nemají srdce a do forem, které nemají tvář.

4. Slovo dále potřebuje společenství a komunikaci.

Vzniklo v tradici společenství církve a žije dál jen v pospolitosti. (Rozdělení bible je pro to výmluvným důkazem).

5. Slova bez znamení zůstávají prázdná a bezbarvá.

Jsou to sama o sobě znamení hlubšího obsahu. Proto nejdříve emauzští učedníci nepoznali Ježíše podle jeho slova, které už beztak hořelo v jejich srdcích, nýbrž až při lámání chleba, ke kterému ho sami pozvali. Naše svátosti, naše symboly a znamení uzavírají a prohlubují Slovo boží. Jsou zcela novými vrcholy obrácení se Boha k lidem, které nám je Kristem zvláštním způsobem zajištěno. Ale tyto znamení a symboly jsou potřebné také při výkladu Slova.

6. A jako poslední krok je vylíčeno vydání se na cestu.

Protože jsem porozuměl Slovu božímu, odvážím se vydat se na cestu. Učedníci vyrážejí, protože poznali Ježíše ve Slovu a ve znameních. Tvoří společenství vyprávění ve víře. Mají odvahu, dokládat Slovo skrz svůj život a své společenství. V jejich promluvách a činech poznávají ještě jednu hloubku Slova, které přijali.

Skončit bych chtěl slovy proroka Izaiáše, který dle mého názoru velmi dobře sedí k naší křesťanské situaci:

„Nevzpomínejte na věci minulé, o starých neuvažujte.“

„Hle, já činím novou věc, a klíč právě teď – vy to nevíte?“
(Izaiáš 43: 18,19)

Stavební kameny duchovního doprovázení. Představení skript Dr. Stefana Dybowského

P. Theo Aperdannier

1) Uvedení

Chtěl bych Vám představit skripta „Stavební kameny duchovního doprovázení“. Jejich autorem je Dr. Stefan Dybowski, dómský probošt v Berlíně a duchovní průvodce vedení Charity Německa.

Skripta byla zamýšlena jako podpůrná pomůcka pro všechny muže a ženy, kteří v Charitě vykonávají duchovní doprovázení.

Pokud jde o mou metodu, chtěl bych se držet následujícího motto: „Od skořápky k jádru: od vnějšího rámce ke spirituálnímu středu.“

2) Věcná výstavba skript

Jak již název knížky napovídá, jsou jednotlivé obsahové úseky v knize chápány jako stavební kameny. Ve skriptech jich najdeme dvacet.

Každý stavební kámen má svůj pevný rámec, který se skládá ze čtyř podpůrných složek. Každá z nich ovšem tvoří jádro, které už musí být „rozlousknuto“ jen a jen osobním způsobem. Výstavba zmíněných „kamenů“ je pak následující:

+ Již nadpis stavebního kamene ukazuje téma pro duchovní doprovázení.

+ Na téma stavebního kamene je dále rozvinuto několik úvah. Zpravidla se jedná o věty cílové, které lze obsahově rozvinout.

+ V mnoha stavebních kamenech se odkazuje na pasáže z Písma. Mohou být východisky pro rozjímání i sdílení v rozhovoru.

+ Na konci najdeme materiály a texty (v německé verzi také obrázky na fóliích), které mohou být použity na začátku, konci nebo jako podnět k rozjímání při bohoslužbě.

Příklad Eliáš

Jako konkrétní příklad uveďme první stavební kámen „prorok Eliáš“.

Nadpis nám již naznačuje, že se v této kapitole setkáme s mužem, který působil pohoršením. Pranýřoval totiž nepravosti, jež člověk činil Bohu a bližním, a vyzýval k obrácení.

Dozvíme se zde také o roli proroka v Písmu svatém.

Následuje odkaz na různá místa v Bibli. Ty odkazují na různé životní situace, které se Eliáše týkaly, jako např.

- Vdova ze Sarepty (1 Královská 17, 8-24)
- Boj s Bálovými kněžími (1 Královská 18, 1-46)
- Poražený Eliáš pod kručinkou ((1 Královská 19, 1-13)

Duchovní průvodce může na základě těchto klíčových situací sestavit Eliášův život a představit ho účastníkům.

Příběh proroka Eliáše pak může být východisko k hlubšímu pohledu na vlastní život.

- Kde jsem ucítil při setkání s druhými lidmi, co znamená hlad, nerozhodnost nebo vyhoření?
- Jaké zkušenosti učinili s Bohem lidé, kteří mi vyprávěli o svém utrpení?
- Kde jsem cítil, že mi Bůh dává sílu jít dál?

Při práci s německou verzí knihy pak shrnutí a závěr vytvořil obraz „Eliáš“ od malíře a kněze Siegera Ködera.

Dvacet stavebních kamenů není v knize vedle sebe náhodou, ale vždy pět z nich tvoří tematickou kapitolu. Tématy těchto kapitol pak jsou

- Odborně-teologické základy.
- Síla osobnosti a personálna.
- Komunikativní kompetence.
- Spiritualita v duchovním doprovázení.

3) Popis jednotlivých kapitol

a) Odborně-teologické základy

Každé duchovní doprovázení má svůj základ v **práci s Písmem**.

Duchovní průvodce je pak jako otec-hospodář v evangeliu, který bere ze svých bohatých zásob věci staré a nové (srov. Mt 15,32). Vybírá texty z Písma, které účastníky posílí, motivují a také je inspirují na odborné úrovni.

Zobrazení mužů a žen, kteří byli podobně jako pracovníci Charity ve službách bliženské lásky, může být cenným impulzem pro utváření vlastního života.

Výklad církevních prohlášení, týkajících se charitativních nebo pastorálních témat může vést k reflexi vlastní cesty.

Při předávání teologických znalostí může duchovní průvodce osvětlit témata, s nimiž se pracovníci Charity při práci setkávají jako např. svátost nemocných. Může se pak odbourat i vlastní nejistota.

b) Síla osobnosti a personálna

Když se zamyslíme nad tím, jak Ježíš působil a zvěstoval, pak zjistíme, že jeho síla a to, co vyzařoval a čím byl pro druhé tak fascinující, nevycházelo pouze z jeho slov. Lidé cítili, že Ježíš stojí celou svou osobou za tím, co říká. Proto byli také připraveni přijmout Jeho slova, a to i navzdory vlastnímu rozumu, který se zdál být někdy logičtější. Na Ježíšova slova jde Petr po vodě. Na Ježíšova slova vstává ochrnulý. Ježíš mluvil k lidem svým srdcem a tím se lišil od farizeů. Někdy až cítíme, jak lidé vnímali tuto „jinou“ složku radostné Ježíšovy zvěsti. Kázal jako někdo, kdo má moc. Tato věta se o něm říkala často. A tento osobní aspekt jeho zvěsti nechává jeho slova vejít do srdcí lidí.

Podobně jako při každé formě zvěstování si musí i zde být duchovní průvodce vědom významu osobní dimenze. Nepřináším zvěst z distancované pozice, tím, že bych přednášel. Zvěst však o to více přináším jako celý člověk. A právě v tom spočívá ohromná šance pro Charitu a pastorači.

c) Duchovní doprovázení jako komunikativní kompetence

Vedle síly osobního svědectví spočívá úspěch duchovního doprovázení významnou měrou v komunikativní kompetenci.

Duchovní doprovázení nespočívá pouze v odborném poradenství nad teologickými a etickými otázkami. Doprovázení je vždy vztahem a výměnou. Proto jsme také odkazováni na Písmo svaté. Vždy jde o to, že Bůh mluví k lidem a lidé mu odpovídají. A po takovémto rozhovoru s Bohem a vzhledem k němu se pak může člověk otevřít svému bližnímu. Tato výměna rozšiřuje naše obzory a ovlivňuje v neposlední řadě i zaměření našeho života.

Duchovní průvodce není osobou, jež by ovládala skupinu prostřednictvím své věcné kompetence. Je to mnohem více osoba, která se dokáže tázat Boha.

A podobně jako mince, má i duchovní průvodce, dvě strany. Pokud jde o věci odborné, stojí duchovní průvodce před skupinou. Zároveň je ale někým, kdo hledá Boha a v této roli jde společně se všemi členy skupiny svou cestu víry.

d) Spiritualita v duchovním doprovázení

Spirituální aspekt v duchovním doprovázení můžeme vysledovat již v celé knize.

Otec Dybowski však tomuto aspektu věnoval ještě jednu speciální kapitolu. Zde můžeme totiž najít stavební kameny, které mají velký význam pro každodenní práci skupiny. Je to spiritualita, která má v zásadě dvě části. V první řadě se dívá na svět se všemi jeho otázkami a starostmi. Stejně tak se však dívá i na poselství Evangelia. A vycházejíc z něj se snaží nabídnout odpověď, která se snaží dát životu jiný směr.

V duchovním doprovázení se tak pro mě odráží benediktýnská zásada „Ora et labora“, „Modli se a pracuj.“ Duchovní průvodce zná jak svět, tak teologii. Je otevřený pro obě strany. Snaží se, aby v obou oblastech byla jeho poznávacím znamením osobní blízkost k druhému člověku.

Pokud jde o blízkost k člověku, musí se duchovní doprovázení vypořádat také s tématy utrpení a kříže.

Ježíš při svém působení šel spodní cestou, cestou utrpení a pomoci při nesení břemen. Stejně tak se i my musíme umenšit při naší službě. Krásně je tato tematika popsána ve stavebních kamenech D2 a D3.

Vhodným závěrem skripta je stavební kámen D5. „Toto číňte na mou památku.“ Právě Eucharistie je totiž středobodem toho, co děláme. Staví nám před oči živé Ježíšovo působení. Poskytuje nám také radostné poselství: vše, co musíme snášet v životě, při úspěchu či neúspěchu, je spoluneseno Jeho láskou, jež vše proměňuje. V NĚM pak nejrůznější facety našeho konání a jednání, které můžeme s pomocí těchto skript promýšlet, nacházejí své shrnutí a jednotu.

Osobní ohodnocení

Když jsem při setkání Charity (Charitních konferencí) na celoněmecké úrovni poprvé prolistoval tato skripta, byl jsem zklamán. Nečekal jsem sice žádné hotové modely, ale vycházel jsem z toho, že stavební kameny jsou obsahově propracovány. A že já je pak obohatím o další aspekty. Myslím, že jsem se ve svých očekáváních mýlil.

Osobně si mi tato skripta stala duchovní pomůckou. Pokud beru vážně naši víru, pak musím říci následující: „Víra není věcí, víra je vztah.“ Jeden můj spolubratr to krásně vyjádřil ve své knížečce o víře: „Víra je přátelství.“ Na vztahu, na přátelství musíme stále pracovat. Pokud neinvestuji do vztahu nic, dříve nebo později zahyne. Na vztah také nemáme žádné recepty. Jsou tu pouze určité odkazy, podněty, které mi mohou pomoci, jak tento vztah prožívat. Když jsem si všechny tyto myšlenky hlouběji uvědomil, mohl jsem se skripty pracovat. Protože si v našem biskupství nyní, v době velkých změn, klademe mnoho aktuálních otázek týkajících se farností, používal jsem skripta jen sporadicky.

Na tomto místě bych se chtěl vrátit k nadpisu úvodu skript. Je tam věta, která podle mého představuje vlastní význam této pomůcky. Ta věta zní: „Duchovní doprovázení: Copak se to tu na mě řítí?“

Má odpověď zní:

- a) neřítí se na Tebe nic moc: Potřebuješ pouze sebe samotného.
- b) řítí se tu na Tebe velmi mnoho: Musíš být totiž s lidmi na cestě a sdílet s nimi víru a život.

Své úvahy bych chtěl uzavřít slovy jednoho dlouhého meditativního textu. V každé sloce byla otázka: „A už jste věděli?“

Věděli jste, že blízkost člověka může uzdravovat, způsobit nemoc, usmrtit nebo oživit? A už jste věděli, že cesta od rozumu k srdci je daleká předaleká, delší než dráhy mezi planetami?

Ukázka z publikace Dr. S. Dybowského *Stavební kameny duchovního doprovázení*

Předmluva

Duchovní doprovázení - „Copak se to tu na mě řítí?“

Výše uvedená otázka se objevuje u mnoha mužů, žen, kněží i laiků jako odpověď na jinou otázku: „Dokážete si představit, že byste nás duchovně doprovázeli?“ Uvedená otázka se objevuje na úrovni místních charit, ale stejně tak i na úrovni děkanátu nebo diecéze. Také má první reakce na dotaz směřující z nejvyšších míst vedení Charity na celostátní úrovni a konkrétně na dotaz, zda bych se nechtěl ujmout duchovního doprovázení Charity na celoněmecké úrovni, zněla obdobně: „Copak se to tu na mě řítí?“

Počátky uvedení různých duchovních vůdců do jejich působení mohou být v mnoha ohledech rozličné.

- Jsou zde další úkoly a úřady, které lze smysluplně spojit s duchovním doprovázením v Charitě, jako například prezident Charity.
- Existují tradice nebo zvyky, jež umožňují určitým osobám ujmout se duchovního doprovázení (například v řadě obcí jde o místní faráře nebo jáhny).
- Samozřejmě známe muže a ženy, kteří spatřují v této úloze zajímavé pole působnosti a dobrovolně se pro danou službu hlásí.
- A v neposlední řadě nesmíme zavírat oči před faktem, že v rámci Charity existují skupiny, které nikdo duchovně nedoprovází a že hledání vhodných kandidátů pro tento úkol není vždy nejlehčí.

Z této nouze vyplynula kritéria vyvinutá na úrovni jednotlivých diecézních Charit shrnující, co se od duchovního vůdce očekává.

Sám jsem sestavil profil osoby věnující se duchovnímu doprovázení.

Tento profil je samozřejmě takřikajíc ušit na míru oblasti Charity. Je však samozřejmě možné jej aplikovat i na život v jiných společenstvích, skupinách nebo sdruženích. Cenné a potřebné podněty pro tuto práci jsem získal jak ze svých předchozích publikací na téma „duchovní doprovázení“⁴, tak v rozhovorech s lidmi, kteří se tomuto duchovnímu doprovázení věnují.

Pokud jde o formu samotnou, nedržel jsem se tolik „seznamu kritérií“, ale rozhodl jsem se pro „princip stavebních kamenů“. Tyto stavební kameny jsem rozdělil do čtyř velkých oblastí:

- A. Odborný (teologický) aspekt
- B. Personální (osobní) aspekt
- C. Komunikativní aspekt
- D. Spirituální aspekt

Tyto čtyři oblasti odpovídají dle mých zkušeností zásadním způsobem očekáváním, která se kladou na osoby zabývající se duchovním doprovázením.

⁴ Například příručka: Wir sind unterwegs zu Dir. Geistliche Beratung und Begleitung in Caritas-Konferenzen und Helfergruppen, Freiburg 1994.

Zmíněné stavební kameny je pak možné použít rozmanitým způsobem:

- Nadpis vždy ukazuje na téma stavebního kamene, které je možné uplatnit v oblasti duchovního doprovázení.
- Ke každému tématu jsou naznačeny úvahy, které může duchovní průvodce ještě jednou rozvést a doplnit.
- U většiny stavebních kamenů najdete také citáty z Bible, které můžete číst, komentovat nebo s nimi jinak pracovat.
- Na závěr naší příručky najdete texty, s nimiž můžete pro začátek dobře pracovat.
- Řadu ze „svých“ stavebních kamenů jsem opatřil obrázkem, který je možné využít při bohoslužbách nebo meditacích.

Zmíněné stavební kameny jsou v první řadě určeny pro osoby, jež se věnují duchovnímu doprovázení. Dokážu si ale dobře představit, že po nich sáhnou i lidé primárně na jiné pracovní pozici a budou je moci adekvátně používat.

A na závěr: v těchto stavebních kamenech jsou naznačeny důležité duchovní aspekty a podněty pro dobrovolnickou práci v Charitě.

Stavět totiž musíte Vy sami!

Dr. Stefan Dybowski

Duchovní průvodce Konference Charit na úrovni SRN

A Odborně-teologické základy

K odborně-teologickým základům, jež musí duchovní průvodce znát, patří:

- práce s Písmem sv.:
Osoba, která duchovně doprovází, musí být „jako otec, který vyzdvihuje ze svých bohatých zásob věci staré a nové.“ (srov. Mt. 13, 52). Je třeba, aby vybrané texty z Písma dokázaly posilovat, motivovat či uschopňovat v odborné oblasti.
- Obrazy mužů a žen, kteří se podobným způsobem dali jako pracovníci Charity do služby bliženské lásky nebo lidí, z jejichž života lze načerpat podnětné inspirace pro charitní práci.
- Předávání teologických znalostí:
Duchovní doprovázení může poukázat na témata, s nimiž se pracovníci Charity setkávají, např. svátost pomazání nemocných, a může prohloubit jejich znalosti a odstranit nejistoty.

Stavební kámen A1	Prorok Eliáš	Texty ze Starého zákona
Stavební kámen A2	Podobenství o plevelu a pšenici	Texty z Nového zákona
Stavební kámen A3	Pomazání nemocných	Svátosti
Stavební kámen A4	Tomáš Morus	Světcí a světice
Stavební kámen A5	Deus caritas est	Encyklika Benedikta XVI. o křesťanské lásce

Stavební kámen A1

Prorok Eliáš

Starý zákon

Ve vizi (Leitbild) Německé charity jsou mezi teologickými základy zmiňováni i proroci: „Byli nepohodlní a napomínali. Jako takoví se nebáli pranýřovat sociální nespravedlivost a její příčiny a vyzývat k obrácení.“⁵

1. Proroci

Proroci jsou muži a ženy, kteří mají co říci (poselství).

Proroci jsou muži a ženy, kteří také něco řekli (odvaha).

2. Proroci v Písmu

2.1. Systém proroků

Na úvod malé osvěžení biblických znalostí. Známe:

- velké a malé proroky,
- proroky slova a písma,
- rozdílné doby působnosti, např. v Izraeli a Judeji.

2.2. S Také poselství, s nimiž proroci přicházeli, byla značně odlišná

- Poselství spásy (Izaiáš, Micheáš)
- Poselství negativních událostí a trestů (Jeremiáš, Jonáš)
- Sociální kritika (Amos)

2.3. Znak prorockého působení:

- Proroci kritizovali určité okolnosti a nebáli se přitom konfliktů
- Nevyhýbali se rozhodnutím.

3. Prorok Eliáš

Na příkladu proroka Eliáše můžeme nastínit tři velká témata, která jsou velmi důležitá pro práci v Charitě. Nabízí se nám následující postup:

- Čtení biblického textu
- Rozhovor o některých klíčových slovech v tomto textu (viz níže)
- Vztáhnutí přečteného k naší dnešní situaci

3.1. Nejdříve čteme text o Eliáši a vdově ze Sarepty (1. Král. 17, 8-24)

- Hladomor
- Nejdříve mi udělej něco k jídlu!
- Hrnc s moukou se nikdy nevyprázdnil

⁵ Leitbild des Deutschen Caritasverbandes, II, 22.

- 3.2. Další text se týká našeho rozhodování a pojednává o boji s Bálovými kněžími (1. Král. 18, 1-46)
- Jak dlouho chcete váhat?
 - Sázka
 - Bůh, který odpovídá ohněm (oheň jako symbol lásky): Bůh, který odpovídá láskou
- 3.3. Už nemohu! Text popisuje Eliáše pod kručinkou (1. Král. 19, 1-13)
- Vyhoření
 - Bůh volá svého proroka dvakrát
 - Síla jít dál

4. Eliáš – a duchovní doprovázení

- 4.1. Duchovní průvodce může představit Eliášův život na základě úryvků z Písma.
- 4.2. V životě proroka Eliáše najdeme situace, které nejsou cizí ani pracovníkům Charity: hlad, nerozhodnost, syndrom vyhoření.
- 4.3. V představených textech najdeme také několik konfliktů: konfliktů mezi člověkem a Bohem (3.1.), mezi lidmi navzájem (3.2.) a nakonec konflikt člověka se sebou samým (3.3.). Duchovní doprovázení znamená nevyhýbat se konfliktům, ale usilovat o nalezení cest, jež vedou k rozhodování.

Obraz: Sieger Köder, Eliáš

Stavební kámen A2

Podobenství o plevelu a pšenici

Nový zákon

Ježíš vyprávěl o Království Božím pomocí obrazů a podobenství.

1. Ježíšova radostná zvěst v obrazech a podobenstvích

- Podobenství jsou srozumitelná
- Pocházejí z praktického života
- A podněcují nás k tomu, abychom sami přemýšleli

2. Podobenství v Bibli

Také zde se nám vyplatí krátký úvod do systému biblických podobenství

- 2.1. Podobenství můžeme rozdělit podle témat, která se v nich objevují: semena, určitá zvířata, cenné předměty (vzácná perla, poklad, talenty).
- 2.2. Mnohem zajímavější pro mě je však otázka, co tím vším chtěl Ježíš říci: oblast života, mezilidských vztahů, hledání jistoty, naděje v naplněný život a štěstí...

3. Podobenství o plevelu a pšenici (Mt. 13, 24-30)

Podobenství o plevelu mezi pšenici popisuje zkušenosti, jaké zakouší člověk při hledání štěstí a naplněného života. Takřka stejné místo zde zaujímá nejen šance, ale i nebezpečí. Podobenství dále referuje o Bohu, v jehož jednání se sjednocují nejen jasné cíle, ale také velkorysost s trpělivostí.

- 3.1. Každý svého štěstí strůjcem – ano nebo ne?
Kdo obdělává vinici mého života? Jsem to jen já sám nebo mám jiné pomocníky?
- 3.2. Čas rozpoznání, co je pšenice a co je plevel.
Na to, abychom rozeznali, jestli něco nese dobré nebo špatné ovoce, potřebujeme čas. Mnozí lidé se tak často hnali za domnělým štěstím a později (mnohdy až bolestně) poznali, že situace byla zcela jiná, než jak si představovali.
- 3.3. Přílišná horlivost služebníků: „Máme ten plevel vytrhat?“
Zde se jedná o otázku homogenity v pšeničném poli (ve farnosti, na pracovišti). Služebníci chtějí vytrhat všechno ostatní, co není pšenice. A co chrpa nebo vlčí mák...?
- 3.4. Trpělivost: „Nechte všechno růst, dokud nenastane žeň!“
Bez této vynikající ctnosti by byl náš svět pravděpodobně chudší o řadu velkých osobností, jejichž život neprobíhal takřkajíc po přímých linkách. Na tomto místě nám může pomoci i pohled na vlastní životní příběh: čím by byl můj život bez trpělivosti, bez lidí, kteří se mnou měli právě tuto trpělivost a v neposlední řadě i bez Boha?
- 3.5. Konec časů jako čas žně.

Je však zcela jasné a zřetelné, že se na konci očekávají dobré plody. Prakticky uplatňovaná láska k bližnímu se pak odlišuje od pouhých dobře míněných a proklamovaných úmyslů (srov. také Mt. 25, 31-46) a bude součástí věčné žně jako dobrá a bohatá sklizeň.

4. Impulzy vycházející z podobenství a zaměřené na duchovní doprovázení

Po krátkém opakování biblických znalostí a přečtení zmíněného podobenství může „duchovní vůdce“ nastínit impulzy pro otázky z pléna týkající se podobenství.

4.1. Nechat růst

Nechat růst znamená nejprve vyčkávat, jak se věci vyvinou. Pán nám nevložil do kolébky hotové výrobky. Mnoho darů a obdarování musí nejdříve vyrůst.

4.2. Co je vlastně plevel a co je pšenice

Ježíš říká: „Mohli byste přitom vytrhnout dobrou pšenici.“ A kde jsem například já možná také vytrhl dobrou pšenici (jen proto, že nerostla podle mých představ)?

4.3. Moje vlastní pozice

Pokud jde o protiklady, vždycky se vynoří následující otázka: A kde jsem já? Patřím mezi plevel, nebo mezi pšenici? Velmi rychle mohu na sebe pozorovat shodné rysy s plevelem. A je dobře, když je tu někdo, kdo při plení nespíchá.

4.4. Konec časů je časem žně

Po ovoci se pozná, co má cenu, aby bylo odneseno do věčné stodoly. My sami tak přispíváme k tomu, jak budeme při Posledním soudu posuzováni.

Obraz: pšeničné pole